

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 18 (317), serie nouă. Miercuri 14 mai 1997. Preț: 1.000 lei

gheorghe tomozei
în
anul psalmilor

CRNJANSKI ȘI AI SĂI

intrigă și (homo)erotism
în memorialistica
lui gore vidal

ȘARPE, DE TE DOARE CAPUL... (III)

Intrebările aiuritoare ale unor membri ai Consiliului Uniunii, așa cum spuneam, le-a receptat doar Magdalena Popescu-Bedrosian, fiindcă, în realitate, nimeni n-a ridicat tonul și n-a ieșit din zona temei de discuție. Împrumutând o tactică din **sportul-rege**, ex-directoarea consideră că apărarea cea mai bună e atacul și caută breșe în ședința pomenită. Consideră că „ședința de Consiliu a fost practic nestatutară, inutilă și a avut o bază de discuții falsă”. ● În numărul trecut ne exprimam nedumerirea cu privire la pierderea unor noțiuni. Acum, obligați de M. P. B., trebuie să recunoaștem că-s pierdute și unele norme elementare de colegialitate, ca să fim doar eufemistici. Nu o dată ci în numeroase rânduri s-a propus discutarea activității de la editura C. R. (martori sunt membrii Comitetului Director), iar dacă Laurențiu Ulici a afirmat că activitatea C. R. e „o înfrângere pe care și-o asumă personal”, pare, de la sine înțeles, că a avut o răbdare nepermisă pentru directorul de la C. R. (nu femeia de serviciu trebuia demisă pentru falimentul instituției respective!), că a tolerat, ani de-a rândul, **căderea liberă** și că, deși avea toate elementele reorganizării, a întârziat, în speranța că se va produce o minune. Ei bine, ziua bună se cunoaște de dimineață, așa că s-a petrecut ceea ce era previzibil. ● Dacă M. P. B. absentă deseori de la Comitetul Director, n-avea cum să știe ce se discută acolo, iar ecourile și zvonurile, venite pe diverse căi, trebuiau luate cu rezerve. Or, în această situație, n-are dreptul să facă afirmații necontrolate, mai ales când dă un text publicității. Nici nu mai contează dacă o ședință n-a avut evo-rumul necesar (noi știm că l-a avut, dar, dacă-i așa cum se pronunță M. P. B., de ce n-a reacționat atunci?) fiindcă important era subiectul pus în dezbatere. Oricâte cuvinte ar cheltui, oricâte strategii publicistice ar folosi, în acest caz, apărarea e **inutilă**. Pentru că recurge la acest cuvânt, într-o frază amuzantă, vom stăruii și asupra acestuia. Zice: „(Ședința) a fost inutilă, pentru că îl anunțasem pe L. Ulici că vreau să mă retrag din conducerea C.R., oferindu-i soluții mai potrivite decât acelea la care s-a ajuns”. Păi, doamnă dragă, dacă ai avut soluții mai potrivite, de ce nu le-ai dat în vileag, să intre și editura cu pricina în normalitate, eventual, pe linia de plutire, iar, în ceea ce privește **retragerea**, zău că, așa cum se zice prin folclorul nostru, **voiați să speriați lupul cu pielea oii!** ● Într-adevăr, trebuie să recunoaștem - iată, cum cădem de acord! - că ai amenințat mereu cu demisia (asta nu înseamnă că disputele privind activitatea de la C.R. erau cam de mult?!), dar nu ai lăsat nimic scris (măcar pentru confirmarea în eternitate!) și, din câte ne aducem aminte, una din **întrebările aiuritoare** venea cam în acest sens: de ce n-ai demisionat dacă ai simțit că problemele editurii vă depășesc? Posibilități ai avut, nimeni nu v-a sechestrat pe post, așa că vitejia din urma războiului nu mai are nici o valoare. ● Nimeni n-a grăbit lucrurile, cum se plânge M. P. B., nimeni n-a dorit s-o umilească dar, din câte se constatare, se umpluse paharul sau, cu alți termeni, M. P. B. epuizase toate variantele pentru a redresa editura. În plus, presiunea scriitorilor (cum se știe, instituția le aparține) a obligat Comitetul Director să ia în discuție activitatea de la C.R. Că reacțiile au fost tranșante, umiltoare, nu-i vina președintelui, dimpotrivă, spirit pacifist cum s-a dovedit de atâtea ori, a încercat, în numeroase momente, să tempereze zelul unor scriitori și, în final, observând că activitatea Magdalenei Popescu Bedrosian e serios compromisă, s-a grăbit să admită că-i vorba de o înfrângere pe care și-o asumă personal. Vom vedea noi pe ce stabilopozi se plasează această înfrângere și ce relief a stat la baza acestora.

PREȚUL KILOGRAMULUI DE OM

de NICOLAE PRELIPCEANU

In ultimul timp s-au aglomerat știrile care ne induc părerea că nu mai valorăm cine știe ce. Copiii aruncați într-o groapă la Cluj se adaugă unor crime abominabile, împlinite, ca să zicem așa, cu sânge rece. Viața nu mai are nici o valoare în ochii acelor care prețuiesc întâi și-ntâi bunurile adunate în vieți de om, pasibile de a fi dobândite în câteva minute prin suprimarea chiar a acelor vieți. Nici corpul omenesc nu e mai mult decât acela al unei pisici călcate de automobil, din moment ce nou-născuții morți sunt aruncați în groapa cu formol din curtea sordidă a nu știu cărui spital.

Îmi amintesc informația, mai veche, după care mineralele și metalele din corpul omenesc ar fi fost estimate cu precizie la nu prea mulți dolari. Pe-atunci dolarul însuși valora - conform indicațiilor de partid și de stat - șase sau doisprezece lei. Mi s-a părut o glumă cam sinistă, dar azi mi-am schimbat părerea. La urma urmei ce e un corp omenesc altceva decât un zăcământ sărac de fier, magneziu, natriu-clor și altele? Atât de sărac, încât nimeni nu s-a gândit să extragă din el respectivele substanțe în valoare de 12 sau, fie, mai mulți dolari.

Dar dacă ne uităm împrejur și cu gândul, nu numai cu ochii, observăm că viața are preț mai ales în formula: a fiecăruia pentru el însuși. A celorlalți nu, n-are nici un preț, din moment ce un om nu este privit altfel decât ca o posibilă sursă de venit, fie pentru că îți cumpără marfa cu bani buni, fie că-i dai în cap ca să-i iei banii fără să-i mai oferi decât călătoria pe lumea cealaltă. O fi sunat frumos acest cuvânt, „omul”, în urechea lui Gorki, dar dacă ne gândim la hecatombe de cadavre ce-l însoțesc în veșnicie pe tovarășul său, Stalin, 66 de milioane de vieți suprimate după unii autori, atunci sunetul nu mai face nici două grame de magneziu uman.

Revenind, însă, la zilele noastre, e suficient să asisti la o reuniune mondenă, de afaceri sau politică, și să te uiți în ce împrejurări se aprind privirile, moarte de obicei, ale celor prezenți. În fața cuiva care nu poate oferi nimic, nici vreun contract avantajos, nici vreun acces la un post înalt în administrație sau diplomație, ochii interlocutorilor de o clipă rămân morți. Cum li se arată un pește mare, fie el cât de prost și de neinteresant ca om, luminițele se aprind și bruma de inteligență se pune în funcțiune pentru a se face remarcată, cu mineralele ei cu tot. Parcă ar spune: uite, eu am mai mult magneziu, de fier ce să mai vorbim, în 12 gramele mele, decât ceilalți. Nimeni nu mai are curiozitatea cât de cât intelectuală de a vorbi pur și simplu cu un alt om, așa, ca să comunice în etern uman. În fapt, comunicarea a devenit tranzacție și nimic mai mult. Cât costă kilogramul dvs. de minerale, doamnă?

UNDE PERȚIENE

de MARIUS TUPAN

Ai putea crede că s-a desprins din grupul **Ars Amatoria**, celebru în epocă, tocmai pentru că-i era mișcarea prea restrânsă și numele ieșit la suprafață, adeseori, ca antenele unui submarin. Apoi, că arta scrisului, fiind o îndeletnicire individuală, nu putea rămâne, la nesfârșit, o sonoritate de cvartet. Dar la câte ipostaze nu ești tentat să te duci cu gândul când înregistrezi că tocmai despărțirea a dat semnalul unor noi performanțe. Fiindcă, de când lucrează pe cont propriu, Lucian Perța și-a demonstrat realele lui virtuți; nu în vreun mare oraș al țării, acolo unde emulația spirituală trebuie luată în calcul, nu în vreun centru cu potențial satiric, ci într-un orașel cu rezonanțe **heirupiste**, Vișeu de Sus. **Microbul** adus cu sine nu putea să fie anulat taman aici. Dimpotrivă, a căpătat dimensiuni previzibile (!), astfel că festivalul „Armonii de primăvară” stă sub semnul înnoirilor literare dar și al umorului, numai fiindcă aici se află Lucian Perța, un ferment, la început, o instituție asemănătoare cu una radiofonică acum, căci, din Vișeu de Sus, unde sale penetrează împrejurimile, fiind, din câte ne-am dat seama, emisiunea cea mai ascultată și adulată. Dar, prin intermediul revistei noastre, aceleași unde perțiene descreștesc frunțile cititorilor de pretutindeni. Ajuns aici, trebuie să recunosc că parodiile sale nu ironizează doar mecanismele de gândire din interiorul unui text, ci, în plus, trădează contextul în care s-au ivit opera și autorul, propen-

siunile ludice și contaminările lingvistice, specifice unor perioade. Avem de-a face, așadar, cu scrieri subtile, neconvenționale, ci nu cu jocuri arțăgoase și spumante care pot face deliciul unei zile, dar nu al unei epoci. E reconfortant să observi că Lucian Perța își prinde prada cu incisivii, nu cu gingiile, dar, paradoxal, victimele sale nu țipă de durere ci de plăcere, fiindcă poetul autentic din el recrează un text paralel, uneori mai expresiv decât cel parodiat. Și fapt mai puțin obișnuit, după ce s-a insinuat în literatura cultă, iată i-a venit rândul folclorului. În cartea sa de debut, „Folclorul poetic, eminate nou”, lansat în recentele „Armonii de primăvară”, strigăturile, doinele, cântecele de jale și cântănițe de tranziție și de înstrăinare, bocetele, descântecele și colindele par a fi medicamente pentru o terapie de șoc, într-o tranziție bolnavă, dar și o modalitate de a „repudia pseudo-folclorul”, cum bine observa profesorul Nicolae Iuga în postfața cărții. Un folclor contaminat ca și prostituata în plină ofensivă de a câștiga ușor, pe marginea prăpastiei. Or în artă ca și în viață, mai devreme sau mai târziu, simțim nevoia să ne lepădăm de trișori, astfel că-l putem considera pe Lucian Perța, permanentul nostru colaborator, un cercetaș care ne identifică zonele poluate, la fel de important ca și războinicul angajat în luptele de întregire a spiritului.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director), Marius Tupan (redactor-șef), Ioan Es. Pop (secretar de redacție), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:
Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93
Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile postale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

DR. FAUSTUS ȘI PERFUZORUL

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Dacă ar fi să trebuiască să aleg o piesă literară, fie aceasta o poezie, un poem, o operă în proză, de natură să reprezinte global, în chipul mai profund și pur, destinul românesc, atunci răspunsul meu cred că nu ar putea fi decât „Veneția” de Eminescu, sonetul în care se concentrează întreg contextul existenței românești pentru multe secole. La nașterea Olandei și apoi a Belgiei lumea este patronată de creșterea neîncetată a puterii franceze și britanice, de apariția unor imperii și dezvoltarea fără seamăn a Occidentului. Desigur, atâta grandoare, bogăție, putere și glorie în continuă creștere pe un teritoriu atât de limitat nu au putut să evite consecințele suferinței, înfrângerilor, războaielor și morții. Totuși, global, vectorul devenirii a fost ascendent și, astfel, Țările de Jos, ori Flandra, au fost perpetuu antrenate spre succese, realizări și înălțimi istorice.

Nașterea Țărilor Noastre se produce pe fundalul insucceselor Regatului Ungar în Estul Franței și în Sudul Germaniei și al prăbușirii Bizanțului. Atunci când puterea Turciei tindea să se afirme cu strălucire intra în umbră autoritatea creștină spre care românii priveau în Occident, aceea a Veneției. Când România devenea o adevărată țară europeană - de o putere semnificativă - se destrămau imperiile Austro-ungar, Țarist și Otoman. Planul de spate al afirmării existenței noastre istorice a fost o generală tristețe; existam pe când țări după țări, în jurul nostru, decădeau sau dispăreau. Ambianța ne ritmează existența prin atacuri, invazii, contestări, probleme - nu ne dinamitează însă istoria: „San Marc sinistru miezul nopții bate”. De aici rezultă Miorița - adevărata frumusețe a lumii este dincolo de ori-

zontul transcendenței, orizont la care nu accedem decât prin moarte. Rezultă, deci, Miorița și încă ceva.

Scriind „Dr. Faustus” Thomas Mann pare să fi fost continuu marcat de ideea că masa enormă a crimelor naziste trebuie să aibă o legătură - o legătură diabolică și perversă - cu aspecte profunde, abisale, proprii spiritului și psihologiei țării sale. Desigur explicația căutată de autor constă în posibila disponibilitate în fața pactului diabolic - voința de creație, înclinarea înspre teoretizare, istoricismul, perfecționismul, prevalența instinctului artistic în fața celui vital, toate acestea conduc înspre cunoscutul pact prin care, episodice, Mefisto ajunge să dispună de Faust. Thomas Mann nu făcea decât să repete - cu o mai mare capacitate de organizare literară a materialului ideatic - o temă deja tratată de fiul său Klaus („Mephisto”). Esențial rămâne faptul că niște oameni de geniu - și în chip exact nevoința - din sânul unui popor își asumă răspunderea existenței, în același popor, a unor seclerați.

Acum câteva zile, în București, un bolnav aflat într-o stare disperată - și penibilă, în același timp - a fost refuzat la internare de medicii a patru spitale spre a fi abandonat gol, cu acul unui perfuzor înfipt în braț, cu perfuzorul lângă el, probabil inconștient sau aproape inconștient, în frigul nopții, în stradă, de către o asistentă medicală și de un șofer de salvare - condamnat irevocabil la moarte de două persoane chemate undeva la un alt colț de stradă spre a-l salva. Dobândim astfel, prin actul celor doi (precedați de mulți alții, nu doar în acea noapte ci, probabil, în cursul întregii vieți prin care omul respectiv a fost sacrificat în rândurile popoului său) un titlu

sigur de unicitate în fața istoriei. Este cazul să oprim acum, măcar pentru o clipă, întregul nostru mecanism mental, acel mecanism cu care ne analizăm și analizăm lumea, să abandonăm frazele salvatoare prin care apelăm la dezastre istorice, la comunism, la anii de stagnare post-revoluționară și să ne întrebăm: prin ce am participat fiecare dintre noi la crima din acea noapte, a abandonului unui pacient sărman, gol în frigul nopții, cu un perfuzor care prin existența lui acolo devenea un simbol absolut al parodiei lăsate de noi toți să ne invadeze viețile. Moartea în stradă alături de un perfuzor nu indică o voință expresă de crimă, indică faptul că persoana sau persoanele care au procedat așa furnizându-ne marca prezenței lor în locul și în seara uciderii și, nu mai puțin, proba unei convingeri inocente - să sperăm, exagerată - aveau reprezentarea clară a faptului că ele nu diferă nici structural și nici comportamental de fiecare dintre noi.

Asistenta medicală care a făcut acel gest unic în întreaga istorie a comportamentelor aberante este, mi s-a spus, un student bun la facultatea de medicină, la care este înscrisă, și o persoană instruită și delicată. Dacă lucrurile stau așa, cu atât mai mult gestul ei arată către fiecare dintre noi. Ce înseamnă acest lucru? Că tindem să acceptăm moartea sau, cel puțin, să o desemnizăm sau să o desemnificăm. Singura interpretare a unei astfel de condiții este o nesfârșită auto-agresivitate, o tendință suicidară, însă lavată, proiectată în afară ca indiferență în fața vieții, în fața morții, în fața valorilor.

Dr. Faustus a încheiat primul său pact prin demnitatea construcției; cel de al doilea l-a împins pe el însuși înspre demență. De secole, în jurul nostru s-au prăbușit imperii după imperii - să nu devenim fals și freudian culpabili, precum copiii care se cred vinovați de suferințele adulților. Reforma noastră nu poate fi doar reforma noastră, ci schimbarea semnului determinărilor pe care ni le-a aplicat istoria; ea nu se poate realiza decât începând cu revalorizarea sensului existenței omenești.

minimax

IMPERATIVUL DEMĂGURENIZĂRII

de ȘERBAN LANESCU

La alcătuirea unui posibil clasament (ori, cum se cheamă mai nou, **top**) al evenimentelor consecutive schimbării de macaz politic din noiembrie '96, **demisia șefului S.R.I.** constituie, neîndoios, candidatura pentru primu' loc cu cele mai mari șanse de reușită. Asta fiindcă este considerată ca atare, în sine, dar, mai cu seamă, gândind-o împreună cu feluritele reacții însoțitoare. Deloc vesel pentru cei animați de patriotism până la zăbucium și insomnie, prețuind mai presus de orice... țărișoara. Care țărișoară, vai de ea, dacă indivizi cu asemenea croi, nu doar moral, ci și intelectual, ajung personaje de legendă! Prea li se văd cu ușurință ațele. De altfel, întreaga trupă de *emanați* ai „revoluției” a fost parcă astfel alcătuită încât să reconfirmă faimoasa caracterizare ce i-a dăruit-o lui Ceaușescu un fost ambasador american. În locul marelui/primului **șmecher**, bine'nțeles după ce l-au căsăpuit, mintenaș s-au cocoțat alți șmecheri, toți cu *pedigree*-ul aceleiași „rase”. După care, vreme de șapte ani, prăpăd. Da' ce prăpăd! Nu e

deloc anapoda să-ți închipui o revoluție în științele sociale avându-și sorgintea în „revoluția” din România. Mă rog, totuși - poate surveni replica de avocat al țărișoarei - iată însă că, totuși, încet, încet, to'arășii șmecheri au fost mătrășiți din avanscena politichiei, cazul acum în speță/atenție fiind întru totul relevant. De unde și, potrivit înțelepciunii popoului, concluzia optimistă că totu' e bine când, Har Domnului!, până la urmă se termină cu bine. Încât iarăși putem cânta fericiți olé, olé, nici cutare nu mai e... să ne asculte telefoanele - asta doar, așa, mai mult pen'că rimează. Într-adevăr, olé, olé (ginta latină!), dar, la drept vorbind, adică scriind, *pe bune*, constatarea impunându-i-se oricărei minți cât de cât lucide este că nici pe departe nu s-a terminat ce-ar fi (fost) de terminat, de eradicat/stărpit, **anihilarea to-arășilor**, și, prin urmare, mai va până la binele final din cimilitură. Iar că nu s-a terminat, încă n-ar fi tocmai principalul motiv de îngândurare. Nici vorbă, trebuie înțeles și acceptat că, dată fiind mulțimea

to'arășilor (câtă frunză și iarbă, de jos, de la opincă, până sus, la vlădică), înfrățiți prin cărdășie, nu se putea face curățenie peste noapte. Nici în câteva luni. Important este, adică ar trebui să fie, **sensul** evoluției. Sens marcat de, sau remarcabil din primenirea („despăduchierea”) administrației centrale și locale, a poliției, a S.P.P. etc., pe această traiectorie „cazul S. R. I.” putând fi apreciat ca un punct de maxim, edificator. (Iar prin târg mai circulă zvonul că în curând va fi rezolvat și „cazul B.N.R.”). Dea Domnu'! Sau domnii. Atâta doar că... unul dintre consilierii mei personali are o vorbă, ce-i drept cam *decoltată*, însă cu miez. «*O fi Stanca fată mare, da' numa' că, vezi, nu'ș ce căuta az'noapte cu Gheorghe după șură!*» Că de ce tocmai Gheorghe, hai, se-nțelege. Da' Stanca?! Nu Geta, sau Veta, sau Leana, Aculina, Zoe, Mariana, Didina etc.! Taman Stanca! Inpunându-se dară în continuare deslușirea. Fără șagă.

Deci motiv de într-adevăr îngrijorare este că actuala Putere nu s-a încumetat să apuce taurul de coarne pentru... a-l priponi cum (i) se cuvine. Anihilându-l. (Taur care de fapt nici nu e taur, ci o jivină mult mai periculoasă). De ce?! Și sunt mai multe, chiar o sumedenie de *de ce*-uri. Tot atâtea câte **scandaluri politice** s-au înregistrat în cei șapte ani ai „guvernării Iliescu”, o guvernare în care s-a recidivat mereu prin accese de terorism statal. Oprită (împotmolită) doar la dimensiunea economică, judecarea trecutului nu poate fi decât, sigur, **nedreaptă** și, mai mult decât atât, în perspectivă (deloc îndepărtată) s-ar putea dovedi **periculoasă**. Tratarea agentului patogen cu un antidot insuficient de eficace îl poate foarte bine revigora și conferindu-i noi valențe nocive.

Vasile Băncilă, FILOSOFIA VÂRSTELOR

Cartea este o continuare a volumului recent apărut (tot la editura Anastasia), **Duhul sărbătorii**; Cva fi urmată - suntem anunțați - de un al treilea volum, **Religia iubirii și Pestalozzi**. Împreună, cele trei culegeri de studii, eseuri și conferințe vor reprezenta una dintre cele mai ilustrative cărți de vizită pentru gândirea filozofului.

Filosofia vârstelor grupează eseurile și studiile pe mari teme filozofice: **Filosofia culturii** (Despre noua spiritualitate, Toreticism și Sensul culturii și „culturalizarea” satelor) și **Filosofia vârstelor** (Adolescența - Proiecție subiectivă; Solidaritatea vârstelor și viața socială; Greșeala adulților; Bătrânețe și sacerdoțiu; Noua generație. Opinii senine într-o controversă; Erocraftie și pedagogie; Primatul disciplinei și, în fine, un miezos articol despre Școala regelui Mihai).

Vasile Băncilă, spre deosebire de majoritatea pedagogilor și psihologilor, consideră vârstele omului drept stadii de dezvoltare, fiecare având un specific aparte și o autonomie proprie. Drumul parcurs de la o vârstă la alta nu se produce în chip liniar, el însemnând mai degrabă o schimbare calitativă. Inerentul „conflict între generații” nu se poate rezolva printr-o atitudine vădit dominatoare a unei vârste asupra altora, ci printr-un efort continuu, migălos de menținere a unor caracteristici valoroase ale adolescenței (vârsta cea mai fecundă), proces care trebuie imperios însoțit de respect și afecțiune pentru cei „de dinainte”

Studiul cel mai amplu (și, cred, cel mai important!) din volum este intitulat **Sensul culturii și „culturalizarea” satelor**. O temă de mare actualitate și astăzi, când problema raportului sat-culturalizare a dispărut, se pare, din orizontul diriguitorilor noștri întru ale culturii. Un extras din concluziile regretatei Ileana Băncilă, semnatara prefaței, îmi scutește comentariul: (Studiul) „exprimă poziția autorului față de una dintre cele mai importante probleme ale societății românești interbelice. De la înfăptuirea Marii Uniri trecuseră destui ani (studiul apare pentru prima oară în trei numere consecutive ale revistei **Rânduiala**, 1937 - n. n.), iar cei ce luptaseră pentru ea începeau să-și dea prea bine seama că rezerva strategică a națiunii române rămânea tot populația rurală - de viitorul ei, al satelor, depinzând în cea mai mare parte însuși viitorul neamului.

Recitind acum (...) acest studiu, nu putem să nu ne oprim a constata mai întâi extrema sa actualitate. Ca și atunci, marea problemă a supraviețuirii naționale este aceea a satelor! Obligația acestora de a se alinia la progresul general - îndeosebi tehnic și tehnologic, iar uneori numai atât - pretinde însă în schimb concesii mult mai grave sau de-a dreptul dezastruoase sub aspectul menținerii tradițiilor culturale și spirituale ale satelor și, vom adăuga, chiar sub aspectul biologic: «țăranul» de odinioară este pe cale să devină un dezrădăcinat, un om fără personalitate robustă ce-l caracteriza odinioară (...) Avem nevoie de sate, chiar acum, când sunt pe cale de dispariție, deoarece au fost supuse unei atât de îndelungate persecuții, în jumătatea de secol de dominație totalitar-comunistă. Este relevant să constatăm că dușmanii cei mai înverșunați ai comunismului au fost socotiți Biserica și țărani; și dacă pentru Biserica există o oarecare explicație «ideologică», eronată, desigur, în ceea ce-l privește pe țăran, explicația este și ea foarte firească.

Țăranul a fost întotdeauna autohton, suveran în judecata lui simplă, sănătoasă, și echilibrat. Nu s-a lăsat indus în eroare, nu a acceptat să devină masă de manevră a regimului (...) De aceea comunismul a căutat toate mijloacele, inclusiv genocidul, să-l desființeze ca entitate și să-i substituie un surrogat de «muncitor agricol» în colectivă.

Avem nevoie de sate - dar repuse în drepturi, sub toate aspectele începând de la reconstituirea corectă a proprietății funciare și de la asigurarea prin mijloace adecvate a funcționării eficiente, moderne a acesteia sub aspectul tehnologic, și până la renașterea sa culturală. Mai ales în acest din urmă domeniu, sugestiile și concluziile studiului lui Vasile Băncilă sunt de mare folos”.

Înainte de orice, Vasile Băncilă a fost unul dintre cei mai lucizi și mai echilibrați **pedagogi** ai neamului românesc.

Gabriela Melinescu, REGINA STRĂZII

În colecția **ITHACA. Scriitori români din exil**, a editurii **Univers**, apare, în traducerea dnei Diana Alexandru, prefațat de dl Dan Cristea, romanul poetei Gabriela Melinescu, scris în franceză și publicat pentru prima dată în anul 1991. Acțiunea cărții îl are în centru pe „Împușcat”, cel obsedat de construirea aberantului edificiu „Muzeul Lucrătorilor Neobosiți”, obsesie paranoico-megalomană, pentru a cărei transpunere în viață distruge tot ce-i stă în cale. Focul - simbol al purificării, dar și al dezlănțuirii unei mâini cvasi-divine, va mistui în final abracadabranta construcție, transformând în scrum și trupul Sandorei, „regina străzii”. Pedepsă și purificare! Romanul îmbină fantasticul cu ludicul, din fiecare pagină transpare o poezie neagră, dureroasă și îndurerată și, ceea ce este mai important, cartea reclamă o lectură de dublu nivel.

JAPONIA, O CONTINUĂ REVELAȚIE

Subintitulată **Reprezentări românești**, cartea este o antologie concepută și realizată de către Constantin Sorescu pe baza a 18 mărturii ale celor care au cunoscut „pe viu” realitățile Japoniei. Cel mai vechi text vine din anul 1894, iar cele mai recente mărturii datează din chiar anii noștri. Articolele semnate de către G. Mihăilescu, Constantin Georgescu, Eugen Lovinescu (observator livresc, însă poate cel mai percutant), Ioan Timiș, Dan Constantinescu, Vasile Nicolescu, Octavian Simu, Gyuri Kazar (eminent niponolog!) ș.a. surprind Japonia sub multiple fațete, de la cotidianul pur până la fibrele mai ascunse ale unei spiritualități imposibil de confundat. Editura **ANUP** a intenționat o carte care să ofere repere, să instruiască și - dacă nu mă înșel! - să propună un posibil model stimabil. În mare parte a reușit. „Intervențiile” poetice ale lui Alexandru Macedonski, Nichita Stănescu și Aurel Rău joacă rolul petelor de culoare.

PIAȚA UNIVERSITĂȚII

Datorită excelentei inițiative a editurii **Nemira**, se realizează acum, la șapte ani de la conșumarea primei școli a societății civile românești, o cronică inedită a fenomenului; este vorba de tipărirea înregistrărilor audio efectuate în Piață, pe stradă, la mitingurile electorale, sunt înglobate și unele dintre emisiunile de radio și televiziune. Se cuvine să-i menționăm pe realizatorii volumului: Irina Nicolau (coordonatoare), Malte Kessler, Simona Kessler, Doina Marian, Ioana Popescu, Speranța Rădulescu, Liliana Stoicescu, Delia Verdeș...

Se întâlnesc în carte voci ale entuziasmului, ale disperării, ale încrâncenării, ale speranței, alături de voci ale prostiei, ale ipocriziei, ale mistificării dorite, ale cameleonismului civic și politic, într-un cuvânt, vocile... României de azi! Volumul este un **memento!**

Paul Ricoeur, ISTORIE ȘI ADEVĂR

Volumul, apărut la editura **Anastasia**, cuprinde o serie de texte care au putut fi grupate în jurul a doi poli (după propria afirmație a autorului, făcută în prefața la prima ediție, din anul 1955). Este vorba despre un pol **metodologic** și unul **etic** (în sensul cel mai larg al cuvântului). Partea întâi cuprinde articolele consacrate semnificației activității teoretice și sunt gradate de la meseria de istoric **stricto sensu**, reclamând condiția obiectivității, până la problema filozofico-teologică a unei semnificații totale sau finale a istoriei. Câteva dintre chestiunile abordate: **Obiectivitate și subiectivitate în istorie; Istoria filosofiei și unitatea adevărului; Istoria filozofiei și istoritatea; Creștinismul și sensul istoriei; Socius-ul și aproapele; Imaginea lui Dumnezeu și epopeea umană.**

Studiile din partea a doua (grupate în jurul a patru mari teme: **Personalismul; Vorbire și praxis; Problema puterii; Puterea de afirmare**) tin de ceea ce Paul Ricoeur numește a fi o „critică a civilizației”; se încearcă o reluare reflexivă a anumitor impulsuri civilizatoare ale epocii contemporane, toate textele fiind orientate spre o pedagogie politică.

„Spre deosebire de înțelepciunea greacă, el (creștinismul. n. n.) nu îl condamnă pe Prometeu: «vina lui Prometeu», pentru greci, este de a fi turat focul, focul tehnicilor și al artelor, focul cunoașterii și al conștiinței; «vina lui Adam» nu este vina lui Prometeu; neascultarea lui este aceea de a fi om tehnic și sava ci de a fi rupt, în aventura sa de om, legătura vitală cu cele divine: chiar de aceea prima expresie a vinovăției este crima lui Cain, vina contra fratelui, și nu vina contra naturii; vina împotriva iubirii, și nu vina împotriva existenței animale și fără de istorie.

Dar dacă creștinismul nu îl condamnă pe Prometeu și chiar ar recunoaște mai degrabă în el expresia unei intenții de creație, totuși el nu se interesează fundamental de acest aspect anonim și abstract al istoriei tehnicilor și artelor, al cunoașterii și al conștiinței. El se interesează de ce fac oamenii concreți întru pierderea sau salvarea lor. În fond, valoarea progresului rămâne o valoare abstractă ca și progresul însuși; creștinismul se adresează întregului din om, unui comportament complet, unei existențe totale.”

Dacă personalismul a urmărit stabilirea unei punți între existențialism, marxism și gândirea creștină, traseul operei filozofice a lui Paul Ricoeur - discipol oarecum „rebel” al lui Emmanuel Mounier - a urmat o linie evolutivă, având ca punct de început **metafizica**, iar ca punct terminus **morală**.

UN ROMAN ROMÂNESC AL ÎNCERCĂRII

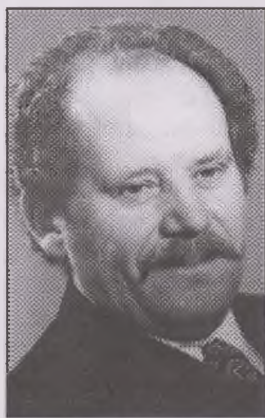
de ROMUL MUNTEANU

Este binecunoscut faptul că romanul rustic a dispărut din peisajul culturilor occidentale de aproape un secol. Apariții izolate au mai fost semnalate în Italia și Franța, realizate sub incidența unei filozofii infuzate din exterior. Persistența mai puternică a civilizațiilor agrare în țările din sud-estul Europei a prelungit romanul țărănesc până în zilele noastre.

Dar implantarea silnică a **utopiei negre** a socialismului în agricultură s-a soldat cu apariția unor mentalități diferite, ca și a unor profesii ce au schimbat ierarhiile din satul tradițional. Mitul **omului nou** a fost o aberație. Satul românesc era amenințat de dezagregare sub presiunea unor false valori. Așa ne explicăm faptul că prozatorii noștri din diferite generații (M. Preda, C. Țoiu, F. Neagu, D. Săraru, I. Lăncrăjan) au început să scrie în diverse maniere o adevărată **saga neagră** a satului românesc din sfera sistemului totalitar. Dar cum sistemul nu putea fi încă atacat în mod direct, erau denunțate practicile sale. Relația **individ-colectivitate-putere** capătă încetul cu încetul o relevanță tragică. În acest spațiu literar, prelungit până în zilele noastre, se înscrie romanul lui Alexandru D. Lungu **Moarte mărunță** (Ed. Viitorul Românesc, 1997). El nu se articulează ca un simplu panoramic al războiului și al instalării forțate a socialismului în agricultură.

Temerile sunt traversate de sensuri mai complexe decât simpla lor descriere. Autorul realizează un roman al individului încrezător în valori degradate, proiectat pe destinul unei mari colectivități umane degradate.

Alexandru D. Lungu privește istoria satului ca pe un proces de mortificare și trezire lentă din starea de letargie. De aceea personajele din romanul său nu sunt structurate ca niște **carac-**

tere prefixate. Ele se fac și se transformă pe măsura confruntării cu anumite evenimente traumatizante, ca războiul, socializarea silnică a agriculturii, sărăcia, configurarea statului cu forță agresivă etc. Acțiunea romanului pornește de la „periferie” spre centru. Vatra matricială aleasă de scriitor este un cătun din nordul Moldovei (Paltin), un fel de Macondo românesc, amenințat de pieire prin experimentul funest instaurat de putere. Este evident că Alexandru D. Lungu a căutat un loc exemplificator, bine cunoscut de el (Miorcani) pentru a demonstra forța nimicitoare a sistemului. Logica evenimentelor este riguroasă și bine simetrizată. Totul este în așa fel construit pentru a pune în lumină drama unui om inocent și absurd.

Pentru a ilustra relația dintre **microclimatul local, individ și sistem**, Alexandru D. Lungu caută un personaj pilduitor, privit în situații exemplificatoare. Adam Ficioru din Paltin este conceput ca un prototip al țărânului sărac dar știutor de carte. Compunând tot felul de jalbe și reclamații către autorități, el devine un fel de cronicar al necazurilor oamenilor, o cutie de rezonanță a firii acestora și a modului de comportament. Unele scrisori poartă pecetea discordiei dintre săteni, sămânța durerii și a nedreptăților îndurate. Cele 6.000 de jalbe, purtate în geantă de Adam Ficioru, reprezintă o arhivă de suferințe nerezolvate. Pe măsură ce plângerile se înmulțesc, țărânașul-cizmar din Paltin ajunge la convingerea neștrămutată că un singur om le poate rezolva: **președintele țării**.

Pe această cale, Alexandru D. Lungu reconstituie mitul lui **Eu-Supremul** din spațiul carpato-dunărean, văzut din perspectiva unui țărân inocent, alienat în existență de această încredere nefastă. Dar romanul **Moarte**

mărunță are articulații mai complexe decât cele rezultate din reducția noastră tematică. Uvertura cărții nu coincide cu **incipitul** romanului. Ea este grefată pe pregătirea lui Adam Ficioru pentru marea călătorie ca „delegat” spre Centru. Dar ultima vizită la rude și prieteni nu aduce un spor de cunoaștere. Adam crede că cei care consideră **sistemul** greșit sunt **contra**. Adunând dovezi, eroul romanului pierde percepția cauzelor ce au dus la degradarea oamenilor.

Într-o familie, el descoperă doar „**împărăția lenii**”. „Militina nici măcar nu știa unde se afla lotul, iar Costache, dacă știuse cândva, uitase”. Efectele morale ale deposedării oamenilor de pământ nu intră în raza sa de vedere. Adam își păstrează convingerea că **sistemul** este bun dar abuzurile și nepriceperea autorităților locale l-au compromis. Autorul a imaginat astfel un personaj care **vede și nu pricepe, aude și nu înțelege**.

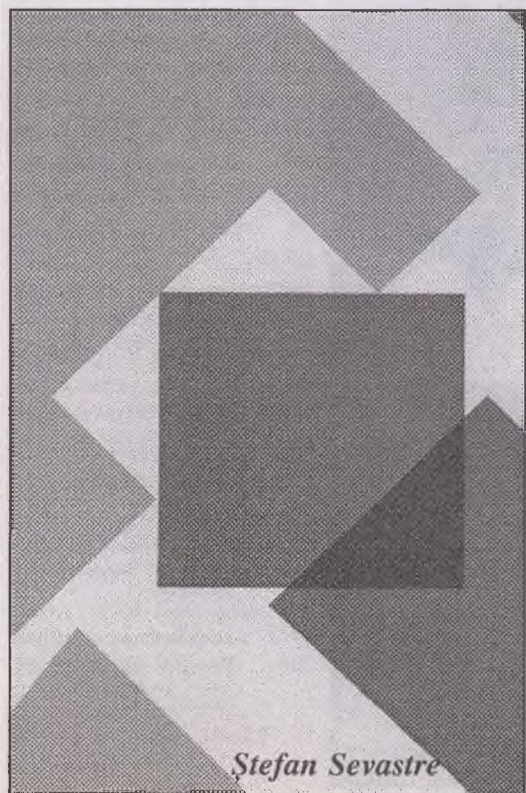
Uvertura romanului, ca și derularea parțială a drumului inițiativ spre **Centru** nu fac decât să dea o anumită consistență unui personaj enigmatic, cu o structură mentală indecidabilă. Cititorii nu-și dau încă seama dacă fiul lui Adămuț din Paltin este un ins opac (tâmpit), un nebun sau un posedat de speranța în **sistem** și în exponentul unic al acestuia. Pornind de la această stare ambiguă a personajului central al cărții, autorul a construit câteva paliere românești destinate să continue un **roman al formației** în care Adam Ficioru apare în alte ipostaze. Ucenic al meșterului Șmil, cizmar talentat, soldat curajos, prizonier, combatant pe ambele fronturi, plin de inițiativă, eroul lui Alexandru D. Lungu se întoarce **ACASĂ** cu câteva degete schilodite și își începe viața de scrib. Dar alcătuirea de cereri l-a intoxicat, mărindu-i încrederea în **Eu-Supremul**. La urma urmei au fost colegi, fiindcă și președintele a fost **pantofar**. Pornind de la **romanul formației**, Ale-

xandru D. Lungu realizează un **roman românesc al încercării**. Personajul său devine un Don Quijote în spațiul sistemului nostru totalitar. Drumul inițiativ de la margine spre Centru este marcat de ocoluri pe la frații din Bacău și Rovinari. Ele sunt

probe menite să vadă (câinii flămânzi) și să înțeleagă nemulțumirea oamenilor. El persistă să creadă că dreptatea este acolo **Sus - la tovarășu’**.

Intrarea în labirintul Capitalei, cu încercările decisive, este remarcabil realizată. Rând pe rând Adam este deposedat de lucruri (geamantan, joc, căciulă), își pierde punctele de reper, întâlnește oameni (pictorul, poetul) care-i clatină credința, este purtat prin birourile Puterii, înșelat și amenințat de securiști și trimis **ACASĂ**. Ușa la care bătuse era alta, iar **intrarea** căutată este **interzisă**.

Dacă de pe front Adam a venit **ACASĂ**, de la **Centru** nu mai are puterea să se întoarcă. Drumul cristic al lui Adam Ficioru se încheie cu un eșec. Sistemul nu permite transformarea **gestului în act**. Personajul se dezagregă. El moare înghețat pe o bancă, acoperit de zăpadă. Lucrătorii îl aruncă cu zăpada în Dâmbovița. Adam a fost un clovn absurd care a crezut într-un sistem absurd. Finalul cărții este parabolic. Alexandru D. Lungu transformă romanul țărănesc într-o operă de idei. Este singura șansă de a supraviețui (șoca) în fața unui public cu un alt orizont de așteptări.

Stefan Sevastre

emilian blaj

CARMELA

Trupul tău mi s-a arătat în vis și o dată cu el au venit toate cuvintele. Carmela ești un înger strivit de roțile tramvaiului 13 în drumul spre iad, ești femeia pe care n-o voi atinge niciodată. Aș vrea să-ți dau bani, să-ți dau sufletul meu, să trag cu arma în aer, aș vrea să mâncăm împreună un hamburger nesărat, să jucăm biliard pe coastele tale, pe iad, să jucăm golf pe câmpiile adormite ale ochilor închiși. O să-ți amintești în ziua când vom fi aripi, în ziua când peste hârtiile mele se va așterne iarna, când nu voi mai fi la modă, când poezia se va scrie în palmă. Carmela te-am visat dezbrăcată. Zburai prin cameră și-mi făceai semne să ne întâlnim la cofetărie, la Nestor. Eu îți spuneam că nu-mi amintesc, că Nestor e mort și prăvălia lui a căzut la cutremur. Era greu să trec prin perdeaua de lacrimi, să mă predau dezbrăcat în fața trupului tău, îți mângâiam sfârcurile, fundul și peste mine se rostogoleau perfecțiunile lumii, țăraniul lui Preda, burghezii lui Balzac. Dostoievski zâmbea de pe cruce, iar noi beam bere, număram criminalii de război și ascultam cum adoarme orașul, cum închide balcoane, cum întinde rufe și se scarpină. Se scarpină.

***

Mi-e teamă că sunt făcut din cuvinte, din vise și fragmente din fildeșul vechi al elefanților uciși. Mi-e teamă că voi uita să râd, să spun bancuri, mi-e teamă de Alzheimer, de secreții scârboase ce vor alunga tinereții. În întuneric, morfolind o friptură în sânge, făcând slalom printre crize cardiace, singur mă văd într-acolo departe de copilăria din cartierul Berceni, departe de poftă și de Carmela. Noaptea, demonii râd, povestesc că n-am știut să profit, că m-am pierdut în războaie mici, în loc să fug în lume cu profa de română, în loc să fi rămas lider sindical, în loc să zbor, să lupt, să mor otrăvit, să conduc un Olcit. Carmela, universul meu bizar îmi îngălbenește unghiile, întoarce primăvara pe dos, face ochiuri cu pâine prăjită, isterizează fecioare, universul meu bizar îți naște trupul din când în când, dă viață, scarpină, scarpină. E ca și cum aș pleca în gând.

Frunzele se surpă, aerul se clatină. Mi-e frig, iar îngerii pun filme cu răstignirea lui Iisus. Carmela, am cumpărat gumă fără zahăr, popcorn, pui pane, am cumpărat bilete dus. Vom ateriza în Sicilia, în soare, iar sărăcia îți va crește părul pe picioare. Carmela mi-e dor să-mi ghicești în palmă, mi-e dor de soldații de plumb, de pâinea cu magiun și paharul de lapte praf. Mi-e dor de vremea când lumina din spatele blocului făcea sânii să-ți răsară și priveam minunat fiorii de carne, de vremea când mama făcea clătite și noi omoram pisici în Săptămâna Mare.

***

Viața începe cu neputința de a rămâne plutind prin lichide sărate, suspendat de un maț. Viața începe. Apăs telecomanda la televizor, Clinfon împarte lumea, Elfin o bea, primăvara a prins mucegai. Pruncul trage primul țipăt, fredonează, nu vede, n-aude. Ursitoarele desenează destine, îi ghicesc femeia viitorului care se sceme să iasă din altă mamă, acum, în trecut. Pruncul nu vede, n-aude. Mâț umed, ochii pe ape, se zbate, face semne, caută izvorul de lapte. E singur, cel mai singur pământean cu piele boțită, cu crampe.

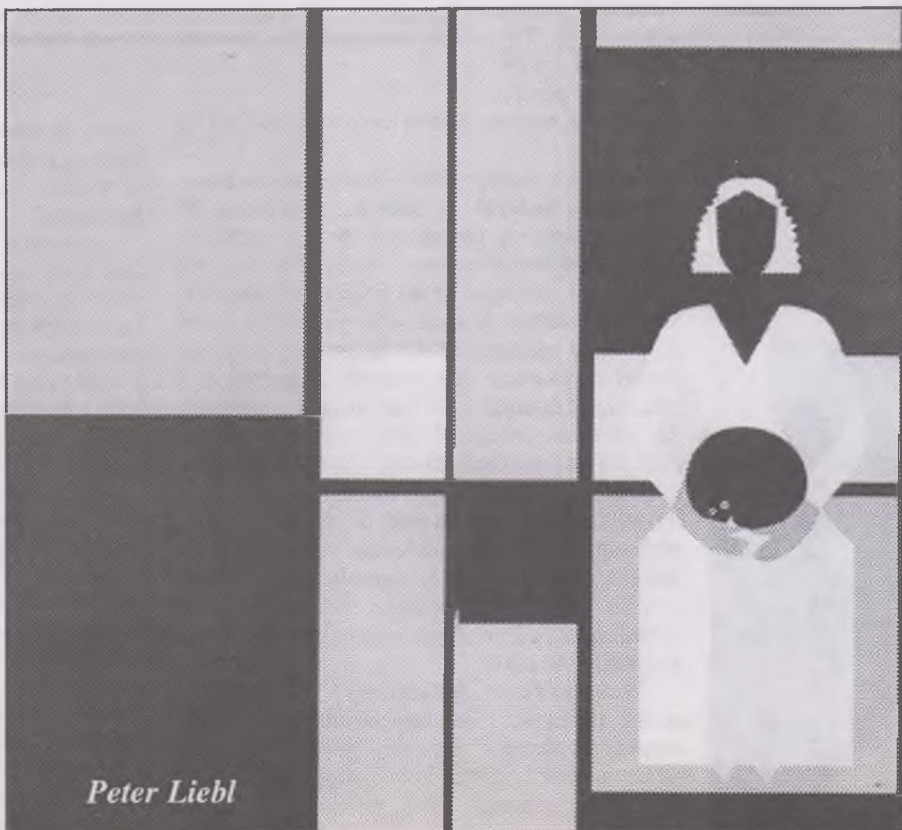
Ieri mi-am cumpărat un calorifer, o masă de lemn, difuzoare. Am aruncat cu banii câștigați în nopțile albe, când mă rugam de paznici să mă lase să dau cu zarul, să învărt ruleta, să împart cărțile. Trei lucruri într-o viață. M-am întâlnit cu profesorul de matematică. Decupa din

ziare și ținea teorii despre vânzare, despre sex, despre mucegai. Avea degete din lut, fire de tutun prin plete, avea mustață și pantaloni. Profesorul de matematică mi-a dat sfaturi. Mi-a dat cioburi din existența distrusă, din globul de cristal ce șoptea viitorul, din epavele britanice pline cu aur. Profesorul mi-a oferit o fărâmă din țeasta lui Darwin, un tip evoluat, o falangă din arătătorul lui Picasso. Băiat de treabă, profesorul. A aruncat cu bani în stânga, în dreapta, m-a dus la femei. Știa din alt poem că-mi plac chinezoaicele, negresele și că am tot felul de vicii, că am poftă, brațe, torțe. S-a lăsat seara, o cortină cu frunze, la cârciumă se terminase berea neagră. Marinarii ieșeau de la saună, demonii din beci, bunica din cimitir, o durea stomacul, un cancer rebel, profesorul căuta culoarea verde. Purtam pe umeri obiecte. Calorifer, masă de lemn, difuzoare. N-am știut nicicând că va ușa sfârșitul. Mă balonasem, profesorul plângea și din piepturile noastre, pe neașteptate, au pornit să zboare păsări.

***

Te vei întreba Carmela unde se află inspirația, iar mâinile mele scormonesc sertarul și scot la lumină caseta verde din tablă, caseta veche cu modele aurii. Pe yremuri, vindeau în ea arabii bomboane la kil. Am strâns, Carmela, aici am strâns fluturii cu salarii, pe aripile lor sunt tipărite cifre cu banii câștigați prin lume, cu banii câștigați când scriam despre morți, despre curve, despre descreierați. Iubesc fluturii, Carmela! Cutia verde păzește cuvintele femeilor îngropate. Cutia are blestemele, bolile, nopțile. Are parfumuri, sudoare. Cutia are poze vechi, cu mine soldat, un pluton de soldați. Uită. Număr. Câți au murit în ultimul război? Câți homosexuali? Câți caneroși? Câți paralizici? Și eram fragezi, slabi, cu unghiile mari, speriați, îndrăgostiți. Rânjeam și fumam țigări fără filtru. Lipeam femei goale pe valizele din lemn

și povesteam filme cu Steven Seagal și Joanna Pacula. Cutia are poze vechi. Jeguri. Carmela, abia astăzi am descoperit greșeala de gramatică a târfei care suspina și nu vroia să se culce cu mine. Vomit. Mi-a ars aripile de înger. M-a făcut alcoolice. Mi-a dat sângele, lacrimile. Seară de seară, mă întorc spre oraș o dată cu îngerii ce iau mințile șoferilor și îi strivesc de ziduri. Jucăm table, spunem povești despre dascăli vicioși ce dezbracă fete, băieți. Căutăm în cartea de telefon numărul bordelului din colț. Ne dăm gran-guri. Aterizăm la English Pub. Ținem discursuri. Eu și îngerii, Carmela, eu și îngerii zburăm pe de rost.

Peter Liebl

SUFERINȚELE TÂNĂRULUI HECHTER (III)

de ALEXANDRU GEORGE

Jurnalul lui Mihail Sebastian se oprește brusc și aparent fără nici o justificare la sfârșitul anului 1944; dacă nu e vorba de o amputare artificială (prin pierdere sau printr-o acțiune a „urmașilor” săi) el are totuși o explicație prea logică: omul schimbase partitura, însemnările lui nu mai puteau fi o îndelungă jelanie, individul se deșurubase din lumea lui (care prenumăra opozanți direcți ai noului regim, urmași de voievozi, actori și actrițe, antreprenori de teatru, bancheri și plutocrafi vanitoși, cucoane din protipendadă și femei de viață liberă). Acum omul urma să aibă „tovarăși”, adică să se întovărășească pentru a distruge o lume și a perfecta o vastă samavolnicie istorică.

Avea dreptul la aceasta? Sebastian care, copil fiind, fusese singurul cetățean al Brăilei care plânse în intrarea trupelor germane în oraș la 1916 (asta în timp ce familia Polihroniade, în casa căreia se vorbea curent grecește, a prosperat cu morile ei și cu afacerile, sub „călcâiul” inamic, pentru ca lui Mișu, gazetar de oarecare vioiciune și veleitar literar fără convingere, să-i fie oferită puțină nu doar de a intra în Mișcarea Legionară, dar și de a deveni martir al cauzei, fiind asasinat de poliția lui Carol al II-lea, spre stupoarea amicului său din copilărie) avea dreptul să se bucure naiv la intrarea rușilor în București și să se mire că amicii lui „creștini” erau mai curând consternați? Ce situație istorică, ce răsturnare dramatică!

Am citit textul lui Aderca la vreun an după apariție, deci în adolescență; am fost consternat de el și am continuat a fi îmbătat de farmecul pieselor de teatru pe care Sebastian le scrisese în acele ticăloase vremi, pentru o lume pe care nu se așezase așa-zis să o deteste. (Nu am o părere clară despre *Insula* pe care nici nu am văzut-o, iar *Ultima oră* mi se pare o farsă ușorică, dacă nu va găsi un interpret-poet care să dea altă consistență lui Alexandru Andronic). Am continuat să-l iubesc pe Sebastian și am vrut ca tot ceea ce a spus Aderca - și nu poate fi pus la îndoială, deoarece mai mulți martori ai momentului mi-au confirmat în linii mari întorsătura lui neașteptată - să nu fie chiar adevărat. Dar abia anii trecuți am putut întreba o scriitoare, fostă prietenă a sa, dacă într-adevăr virajul lui neașteptat s-a comis, dacă omul și-a schimbat atitudinea, sub alibiul omului „de stângă”. Ea mi-a răspuns în treacăt, vizibil plictisită:

- Da, ca noi toți!...

Numai că acești „noi” nu au fost chiar „toți”. În sfera lui Sebastian, mentorul său politic, Vișoianu, care îi promisese nu știu ce posturi în diplomatie, a rămas pe baricada democrației și a salvării țării. Foștii prieteni ai lui Sebastian, camarazii săi de generație, care nu muriseră (Acterian, Gulian, Polihroniade) au fugit unii (Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Cioran) deși nu au fost cu toții legionari. O serie de oameni de stânga sau de structură liberală s-au salvat în ultimul moment (M. Villara, Al. Ciorănescu, Șerban Voinea, Ștefan Baciu). Aderenții la noul regim au reprezentat o adunătură foarte divers compusă, de oportuniști lamentabili, deși nu au de ce să fie deplânși. Acești „noi toți” nu cuprind nici pe Anton Dumitriu nici pe N. Carandino, nici pe Comarnescu sau I. Biberi, sau H. H. Stahl, ca să nu mai vorbesc de Noica, pentru ca un Petre Pandrea, apropiat al lui Pătrășcanu să împărțesească cu acesta detenția, scăpând în cele din urmă pentru a-și sfârși existența prematur în dezolare și obscuritate.

Spre deosebire de toți aceștia, dar mai ales de

ultimul, Sebastian nu părea apt convertirilor; părea un spirit cristalizat și cumpănit, ascunzându-și clocolul sensibilității sub carapacea destul de dură a unui stil de maturitate și de rațiune, de scepticism și criticism ironic. Afirma o certă noblețe a spiritului, fără nici o definiție socială, o permanentă preferință pentru stilul civilizației, al rafinementului și gratuității culturii. „Își părăsise oare, pentru noul ideal, toată armura estetică?... se întreabă în continuare Aderca. Creațiile de artă erau privite acum în latura lor utilă, propagandistică. I-am surprins o cuvântare la radio, asupra teatrului sovietic, zămislit de frământarea războiului. Ce meticuloasă documentare! Ce adâncă și înțelegătoare analiză, ce intuiție a unor situații și psihologii atât de diferite de ale teatrului celorlalte națiuni!... Dar, în acel scurt și magistral studiu lipsea parcă ceva - sau mi s-a părut? Oricum, vocea nu mai era a lui. Îi pierise acea dulce asprime, acea catifelare ușor zgrunțuroasă. Era o voce fără substanță, glasul translucid al unei năluci” (idem, v. supra p. 491).

Ar fi de examinat pe baza unor date documentare

mai sigure demiterea lui Sebastian. Ar fi urmat el drumul unui Bogza și Ion Călugăru, unui Virgil Teodorescu și Aurel Baranga, care, de la suprarealism și excentricitate epatantă, au trecut la slujirea lozincilor de Partid și la distrugerea propriilor perspective de realizare? În fine, ca să mergem până la capăt, am putea presupune că Sebastian ar fi căzut la nivelul lui Ludo? Dacă nu-l izbăvea moartea - stranie soluție care-ți șterge nu chiar toate erorile, și în nici un caz nu te readuce la punctul de unde ai plecat...

Sebastian a avut desigur multe motive de nemulțumire în viața sa și, până la triumful *Stelei fără nume*, ele erau justificate mai ales de puțină lui recunoaștere ca scriitor. Dar lumea în care trăia era lumea lui, la care se întorsese după etapa pariziană a studiilor universitare și din care până la război, cât a putut, nu s-a gândit să se desprindă. (În deosebire de coreligionarul său B. Fundoianu, care a plecat din România, țara sa de baștină, deoarece i se urăse cu sentimentul propriei lui superiorități). Criticul social care se

străvede abia în *Ultima oră*, deși nu lipsește din *Jurnal*, nu are în vedere revoluții, distrugerii, răsturnări. Neadaptat unor vremuri convulsive, cu soluții sociale mereu crunte, el este totuși omul acelei lumi. Sciziunea ce s-ar lăsa surprinsă în consemnările zilnice este a unui om care frecventează lumea, profită de toate bunurile vieții, pe care le acceptă cu blazare, după ce le-a râvnit delicia, un om care se situează într-un punct moral de perspectivă, surprinzător pentru adevărații rigoriști - care îl citesc acum dar n-au trăit pe atunci.

Omul nu a fost în nici un caz un singuratic, nici un încrâncenat; poziția lui, mai apropiată de a lui Matei Caragiale decât s-ar bănuia, e a unui om contrariat de o lume pe care n-ar dori-o schimbată decât în sensul care i-ar conveni lui. Mihail Sebastian a fost un produs de lux al societății intelectuale românești, dar a prins momentul prin care a ajuns aproape un paria (bucurându-se totuși în continuare de largi răgazuri și excursii, lecturi pe alete și audii muzicale de calitate excepțională, pe care inconștienții București le puneau la dispoziție publicului), pentru ca mai apoi, doar supraviețuind, să se trezească în situația de a putea deveni călău sau spirit răzbunător, dar mai ales un Bradamante. (Încă din 1934, el îi mărturisea aceluiași Aderca: „Cinci minute, înțelegi? cinci minute aș dori să fiu și eu un huli-gan, să mă simt Stăpân! Trebuie să fie o voluptate nietzscheiană!”). A uzat el de această ultimă calitate? Nu se știe dar un anume spirit vindicativ străbate paginile lui de jurnal din felurite epoci, dar mai ales după 23 august, când crede că noi românii am scăpat prea ieftin din eroarea alianței cu Hitler și a acceptării regimului antonescian. Nu fusese un om bogat, nici măcar nu dusesese o viață prea înlesnită, ci una nesigură de liber profesionist, ca avocat mediocre, om de teatru, gazetar și scriitor, dar se considera perfect integrat lumii sale. (Dacă bătrânul Hechter i-ar fi

lăsat și avere, Mihail Sebastian ar fi avut situația lui Swan, pe care o realizează cam tot pe atunci, în paralel, N. Steinhardt, și acesta un european sută în sută, care va face la un moment dat un viraj aparent senzațional).

El a fost, însă, în primul rând un scriitor și, atunci când își biciuie contemporanii, inclusiv coreligionarii, care organizaseră la „Barașcum” o antrepriză de dis-

tracții, cu rentabilitate excepțională, pentru că-i atrăgea și pe „creștini”, în timp ce evreii erau exterminați în toată Europa ocupată de naziști, el face o judecată strămbă: căci tot atunci, el asculta zilnic torente de muzică germană la Radio și la Atheneu, interpretată de cei mai mari artiști din lume și schița povestea dramatică (eu zic: nemuritoare) a unui profesoraș cam aiurit care, cu capul în nori și cu privirea la stele, trăiește o prea frumoasă și tristă poveste de iubire. Să fie această „activitate” o sfidare față de realitatea crudă a momentului și să fi fost mai bine ca autorul ei să lase cât colo piesele de teatru și să pună mâna pe bătă, să organizeze atentate cu bombe sau atacuri cu arma împotriva persecutorilor evreilor?

Ținând acest jurnal care se încheie într-un regretabil echivoc, el și-a mai asigurat un titlu de nemurire; cronică aceasta e mai valabilă prin ceea ce surprinde decât prin ceea ce denunță; ca orice autentic jurnal, perspectiva lipsește în folosul imediatului, pe care fără aceste consemnări nu l-ar mai putea reconstitui nimeni.

CIRCUMSTANȚE ATENUANTE

horia gârbea

Romanul despre care voia să convorbească aripata creatură apăruse la o editură mare, era gros și scump. Îl scrisese un ilustru poet, care, de când virase la proză, obișnuia să umfle paginile cu liste. Dacă vorbea despre, să zicem, dinozauri, el înșira, corect ortografiate și separate prin virgule, patruzeci de denumiri de făpturi preistorice, de la diplodoc la iguanodon. Era simplu: le scotea din dicționar. Excela în terminologia științelor naturale. Dacă personajele se regulau lângă un gard, în iarbă, el amintea de toate buruienile care-i înțepau în fund pe protagoniști. Le zicea și pe denumirea latinească și pe cea vulgară și nu omitea nici una.

Oricât ar părea de neverosimil, lumea asculta emisiunile de radio ale lui Călin Țăru. Interesați sau nu de literatură, măcar de-ar fi fost la concurență cu un mare meci sau cu vreo gâlceavă electorală, o grămadă de oameni le auzeau, fie și în treacăt, într-un magazin sau autobuz. Dacă vreun scriitor avea norocul să fie chemat și să bâlbâie ceva, a doua zi colegii de serviciu, soacra de la Focșani, un văr de la țară îi spuneau că l-au auzit și le-a plăcut foarte tare „deși nu-mi amintesc despre ce era vorba, erau chestii de ale voastre”. Subiectul nu-l reținea nimeni și, paradoxal, asta creștea prestigiul celui auzit. Rude mai îndepărtate, simțind în vorbăria radiofocată un semn de mărire și prosperitate, îi solicitau împrumuturi.

Cei din radio rămăneau crăcănați de invidie mai ales că fecundul își ilustra emanațiile cu diferite sunete: mieunat de pisică, lătrat de câine, țipete poetice de pescăruși. O dată greșise însă. Venise o literată fostă suavă care-și purta patetică cele trei decenii de lirism și candoare la fel de blondă și costelivă ca la debut. Citise ea acolo din siropurile ei. Călin Țăru, mânat de subconștient, pregătise un behăit pastoral și, ca pe un făcut, îi dădu drumul pe undeva exact după un final de poem în aliterație. Astfel, cele două voci sunară ca un dialog mioritic și alt scriitor, aflat și el acolo, nu-și mai putu opri un răs ca un nechezat de ponei. Situația era disperată, filiforma era șefă peste vreo cinci edituri și nu lipsea din jurii cât de mărunte. Țăru își zise că dacă nu este, cum umbla vorba, tuberculoasă, nu mai pupă nici un premiu timp de douăzeci de ani.

Din fericire împricinata nu-și putea permite să se supere pe un om cu microfon sau cameră de filmat. Dacă nu-și arăta o dată pe săptămână osemintele, măcar la emisiunea pentru surdo-muți, înnebunea de tot. Așa că alesese să se supere pe celălalt. Că de ce răsese? Nu înțelegea poezia bucolică?

De-atunci însă, prudent, tartorul sunetului întreba ce zdrongăneli convin mai mult scriitorilor cu pricina. O nimerise. Aia leșinau de plăcere. Se simțeau răsfățați. Se răuceau cu etichete în sus, își frecau șira spinării de covor și comandau izvoare de munte și decolări de navete spațiale.

Numai unul, un mititel rău ca o năpârcă, își sprijinise capul smochinit în baston și-l privea indiferent cu singurul ochi. Apoi ceruse scurt:

- O bășină de elefant.

Succesul dovedit al omului cu mâini mari o muncea mai ales pe colega lui Clotilda. Ea era mai veche cu câțiva ani acolo, își plimbase pașii printre staliniștii locului vreme mai lungă, Țăru trecuse pe lângă ea ca un expres și-n șase luni o lăsase-n haltă. Îi devenise șef și îi dădea ordine nu direct, ci prin altul. Clotilda se simțea jignită. Ea fusese o glorie a facultății, babornițele de la slavă, literatură medievală și latină o mângâiau pe zulfuri la fiecare examen. Fusese cea mai tare, strălucind la română-germană și se ilustrase cu o lucrare de diplomă monumentală despre Eminescu și Goethe.

În schimb șeful ei, mai mic de vârstă, isprăvise penultimul fiind retrogradat succesiv de la engleză la cehă și apoi la hindi. Nici vorbă să cunoască alfabetul slav, iar dintre primele gramatici românești nu numai că nu deschisese nici una, dar nici nu știa cum le zice. Nu citise Miron Costin și nici măcar pe pașoptiști ca lumea. Iar la seminarii chiulea pur și simplu.

Pentru Clotilda, care credea că lumea trebuie ierarhizată după criteriile didactice, înălțarea unuia ce nu „studiase bibliografia” o enerva ca o bubă în nas. Ea însă n-avea nici o șansă. Dacă auzeai ce titluri găsea la pârda-nicele ei de înjghebări, te lua pântecarnița: „Fermentul tradiției în context universal” sau „Compromisul originar și marginile exigențelor”. Nimeni n-ar fi putut să înțeleagă ce voia să spună cu aiurelile astea, cu atât mai puțin rablagiții pe care îi chema, universitari cei mai mulți, dar muceziți și mirosind a cămară cu vechituri. Cu socotelile lumești practic încheiate, ei își foloseau pensia mai mult la garnisirea locurilor de veci. Digestia nu le funcționa decât la ceaiul de muștă. Încercase ea și cu unii mai tineri. Dar acei aveau grade didactice, ceea ce pentru Venera-și-Madona era totul, și făceau mișto.

Așa că biata eminentă se prăfuia ca o petunie presată într-un dicționar de neologisme. Nu-i pria nimic în timp ce fostul codaș scria mult și-ndesat, mânca, bea bine și trăia clipe de extaz când își desfăcea singur cutia de viteze până la ultimul pinion. Văzându-i împreună, nu se știe în ce împrejurare, Rafael Bădulescu exclamase intertextual:

- Ia uite-i! Vârcolacul și Clotilda!

În prima tinerețe Clotilda nu fusese urâtă. Avea incisivi de iepure și ochi holbați, mari cât globurile de pom care priveau cu tristețe de dascăliță cum cade ultima frunză. Bafta ei: n-avea să se îngrășe niciodată. Ceva din glande îi oprea inevitabila lățire a fundului femeiesc și, una peste alta, schelețelul ei inspira destule poftă. Mulți literați deviaseră către ea și, cât părea de cumințică, frigidă nu prea era.

De la o vreme o lăsaseră în pace și voi se mărite și ea cu un individ șters, deșirat, rector la suedeză. Nu putea deocamdată pentru că maică-sa, profă de liceu industrial, ar fi ucis-o dacă și-ar fi permis pirostriile alături de unul care nu era nici măcar conferențiar. Melancolica recunoștea că nici ei nu i-ar fi stat tocmai bine.

Nu era ciudat. Multe femei al căror creier este pușintel mai greu au damblaua asta. Ele așteaptă ca legea învățământului să permită purtarea demnităților universitare mai la vedere, precum coaiele la berbec. Așa se explică și câte intelectuale se mărită cu apeviști sau polițai. Aștia își țin gradele la soare, dacă te plimbi cu ei prin Cișmigiu se vede clar că te plimbi cu un căpitan, nu cu un locotenent, ca Ioneasca. Băgând de seamă scăderea natalității la muierile cu studii, statul a înființat și trupele de jandarmi.

Clotilda îl căută pe Călin Țăru imediat după ce Iacob îl lăsase în pace. Îi venise ideea unei emisiuni comune, speciale, în jurul unui roman apărut de curând. De fapt slăbănoaga nu voia decât să mai discute cu „șeful”, să se pună bine cu el și, dacă se putea, să se agațe, ca o remorcă strămbă la roți, de succesul lui.

Pe scriboman atașamentul Clotildei nu-l interesa. Ea era pentru el o sticlă de Coca-Cola goală și nerefolosibilă. Singura problemă: globii ei descentrați îi provocau un ușor deochi. Insistențele ei de fântan nehalit îl îndispuneau totuși. Când vorbea prea mult, își ieșea din politețe și vântura ușor caraba prin fața nasului gonind-o imaginar.

Romanul despre care voia să convorbească aripata creatură apăruse la o editură mare. Era gros și scump. Îl scrisese un ilustru poet, care, de când virase la proză, obișnuia să umfle

paginile cu liste. Dacă vorbea despre, să zicem, dinozauri, el înșira corect ortografiate și separate prin virgule, patruzeci de denumiri de făpturi preistorice de la diplococ la iguanodon. Era simplu: le scotea din dicționar. Excela în terminologia științelor naturale. Dacă personajele se regulau lângă un gard, în iarbă, el amintea de toate buruienile care-i înțepau în fund pe protagoniști. Le zicea și pe denumirea latinească și pe cea vulgară și nu omitea nici una.

Astfel nuvela de treizeci de pagini devenea roman și critica putea să elogieze în plus „vârtejul lexical” în care o răsucea autorul. Însul avea viziuni, dar lipsa pedantă de umor îl făcea ațos și indigest. O reclamă bine organizată îl propulsase decisiv și nici un snob n-ar fi recunoscut deschis că nu putuse să-i termine cărămida.

Clotilda, conștiințioasă și sensibilă la faptul că ambetantul era la Universitate, fusese printre puținii muritori care buchisiseră complet volumul. Nici măcar nevasta genialului nu putuse trece de pagina 88. Singura care se strase cu adevărat fusese fetița, preșcolară, care ilustrase cu carioca paginile tăticului, făcându-le mai puțin searbede, și îi colorase în verde mustața falnică de pe coperta a patra.

De data asta, Cloty nu-și găsisese omul. Țâru îl detesta pe individ. Îl enerva succesul nejustificat, fabricat de snobismul unei găști sterile. Aia opuneau acuzațiilor de impotență culturală mormanele de hârtie cu dicționarele transcrise pe curat, via computer, de vârful lor de lance.

Eminenta fusese însă sugestionată de judecata profesorelului ei care vestise lumii la televizor că făcătura e genială. Plănuise o gungureală radiofonică pe care voia s-o denumească „De la orizontul lingvistic la karma texturii narative”.

Auzind așa vorbe, corpul astral al lui Țâru, care plutea dracu’ știe unde, bufni înapoi în înveliș. Se abținu să scuipe în scrumieră și asta îl costă o arsură zdravănă. Sângele se balansa între cap și burtă ca la lovitură de berbec din conducte.

Complet insensibilă la cutremurul sanguin al superiorului, vocea de profesoară model continua să îmbârlige ideile cele mai liniare. În același timp se legăna pe cele două bețe verticale într-un ritm care provoca hipnoza iar ca tempo amintea de partea lentă, de început, din Ciuleandra.

Ca să n-o dea afară, romancierul se ridică să iasă el. Dar pendulina îi stătea în drum exprimându-se aprig. El nu mai știa ce-i spune, intrase în rezonanță cu ritmul oscilației:

- Do-ua fi-re, do-ua pa-ie...

Nu mai putea să se rupă din cadență, aceeași cu care, în India de Sud, băștinașii își amorțeau pachidermele în vederea dresării.

- Ți-ne Ciu-lean-dra pi loc!

Norocul lui că, prin asociație, își aminti de Rebreanu și cită din romanul omonim:

- Taci! Taci! Taci!

La al doilea „Taci” înfipsese labele în gâtul de doi țoli ai piculinei.

La al treilea îi tăia admisia.

Lebăda murindă bătu inutil din aripi. Apoi auzi clar primele trei din cele patru ciocănituri ale Destinului, retezate de un fâșăit scurt de coasă.

Din fericire, comprimarea traheei îi luă victimuței sonorul. Iar zbaterea finală sparse frecvența de rezonanță cu vreo trei secunde înainte de colaps.

Țâru își reveni îngrozit. Clotilda ochi inegali grozav de triști rotea și încerca să se readapteze la atmosfera terestră.

De data asta avusese baftă.

Răcorit prin spaimă, strangulatorul o prinse de umeri, îi răvăși părul, fericit c-o vede trăind, o bătu cu stângăcie pe spate și pe obraz:

- Bă, n-am vrut! Bă, iartă-mă!

Dar aia, buf, căzu la pieptu-i de aramă și, de bucurie că n-a dat colțul, își mototoli fața în sternul lui. Profita de ocazie.

Tactilul și olfactivul erau de partea ei. Mătase și parfum franțuzeasc.

eseu

SCHIMBAREA SUBIECTULUI CA SENS AL ISTORIEI

de IOAN BUDUCA

Zbor în bătaia săgeții poate fi citit ca roman (al formării intelectual-morale), ca eseu (despre structurile de coerență ale istoriei, de pildă) ori ca literatură postmodernă, fără gen proxim și fără diferență specifică.

Curios este că a trebuit să treacă mai bine de doi ani de la apariția acestei cărți pentru ca literații să-și spună punctul lor de vedere. A scris mai întâi Monica Spiridon, iar acum, mai recent, S. Damian. Există o frază cheie în **Zbor...** pe care acest din urmă comentator o citează: „Ideea nașterii și dezvoltării conștiinței, ca și schimbarea subiectului ca sens al istoriei sunt gânduri pe care nu le-am găsit formulate în chip explicit la alți autori”. Comentariul literatului mai sus pomenit este următorul: „Câteodată, recele calcul nu e de ajuns, se mai uzează (ca la partid: „se cere”, „se impune” etc. - notă I. B.) și de alte mijloace de sfredelire a opacului pentru a se atinge miezul de foc; astfel, sub acțiunea unei halucinații, organismul extenuat de efort primește un mesaj de dincolo, prelung și explicit, ce conține soluția după care tânjea (cine? organismul extenuat? - notă I. B.), ca în convorbirea purtată în vis cu Anaxagora”.

Sfredelirea opacului, miezul de foc, halucinația... Las deoparte limbajul de lemn și erorile de logică gramaticală. Observ însă că S. Damian nu știe despre ce vorbește. Dacă ar ști, n-ar pune în aceeași ecuație explicativă și halucinația, și visul. N-ar face confuzia pe care o face între extenuarea fizică a corpului și soluția iluminatorie ce i se dă spiritului, căci dacă lucrurile ar fi cum lasă S. Damian să presupunem că sunt, stările iluminatorii ar veni mai ales tăietorilor de lemne ori hamalilor de port.

Confuzia în care se află comentatorul de acest tip poate fi ușor explicată: el citește literar un text care este pur literal. Ei bine, literalitatea este noutatea cea mare a modului în care Horia Roman Patapievici face literatură: el spune exact ceea ce spune, iar valoarea acestui mesaj este dată de autenticitatea lui abia în ultimă instanță, de vreme ce în primă instanță, valoarea spuselor stă pe efortul constant de a găsi raporturile de **adequatio** ale corpului și spiritului.

Horia Roman Patapievici nu este numai un alt fel de scriitor. Este un alt fel de spirit, înainte de orice: el vorbește dinăuntrul unei paradigme spirituale ce n-a avut precursori în literatura românească. „Sufletul meu este trupul”, iată ce scrie pe frontispiciul acestei noi paradigme. Este tema centrală din **Zbor...**, dar este și perspectiva din care această temă devine vizibilă. Obiect și metodă fac una.

Întrebarea ce vine, de la sine, acum, este aceasta: unde, în literatura universală, am putea găsi precursori ai acestei literalități prin care obiect și metodă, temă și perspectivă una fac. Răspuns: nicăieri în literatura literară. (Poate doar la Rimbaud). Precursorii acestui mod de a fi și ai acestei modalități de a scrie, unde a fi și a scrie una sunt, nu sunt de găsit decât în „literatură” mistică, singura care vorbește, în direct, literalmente, despre schimbarea subiectului.

Să reluăm, așadar, citatul pe care l-a masacrat prin comentariu S. Damian: „Ideea nașterii și

Pentru ucigaș, nu mai era cale de întoarcere. Sângele frăioarei strigase la cer.

Și cerul se îndurase, îi trimitea un Cain pe cinste.

Fragment din romanul „Căderea Bastiliei”

dezvoltării cunoștinței, ca și schimbarea subiectului ca sens al istoriei sunt gânduri pe care nu le-am găsit formulate în chip explicit la alți autori”.

Ce vrea să spună o asemenea frază? Exact ceea ce și spune:

1) că problema conștiinței poate fi pusă într-o perspectivă evoluționară, la fel cum proceda Darwin cu privire la specii; că, adică, există un moment istoric databil al nașterii conștiinței într-o civilizație (aici, a noastră, cea iudeo-creștină, în forma ei occidentală); și că există dezvoltare, evoluție, așadar schimbare a conștiinței;

2) această dezvoltare întru sinele său mai larg a conștiinței poate fi numită și „schimbarea subiectului”.

De ce este cheie fraza citată? Pentru că despre schimbarea subiectului (în sens de formare a personalității ce va conștientiza că „sufletul meu este trupul”), despre această temă vorbește **Zbor...** A vorbi înseamnă însă acest lucru: depun mărturie eu, această persoană întâi, despre propria mea persoană întâi, dar totodată conștientizez că aici, în problematica persoanei întâi, se ascunde un sens transcendent, un sens care face ca problema însăși a Sensului să fie problema schimbării subiectului ca sens al istoriei.

Restul e bio-bibliografie. În sensul bio, avem a conștientiza că numai misticii au recurs conștient la metoda schimbării subiectului. În sens biblio, referința occidentală cea mai cunoscută cu privire la schimbarea subiectului este teoria nietzscheană a supraomului. În sens revelat, Întruparea și Învierea aduc mesajul despre schimbarea subiectului.

Cât despre schimbarea subiectului ca sens al istoriei, într-adevăr acest gând (născut dintr-o nouă perspectivare a problemei) nu are bibliografie. Cu toate acestea există o doctrină care vorbește în chip explicit despre centrul originar al noutății acesteia: este cosmologia rozicruceană, unde nașterea și dezvoltarea conștiinței sunt văzute ca sens cosmogonic etern. Există, de asemenea, școli orientale, cea a lui Sri Aurobindo, de pildă, o interpretare a **Vede-lor**, în fond, care pun relația corp-spirit în perspectiva explicită a dezvoltării conștiinței, ca de altfel multe alte școli tradiționale ale Orientului. Alchimia, se știe, de la Jung, este fața simbolică a unei psihologii a transmutării subiectului. În mediul occidental, cea mai cunoscută dezvoltare teoretică a problemei conștiinței (și a conștientiei, mai cu seamă) în sensul slab al schimbării subiectului din **Zbor...** (sensul tare fiind cel propus ca piatră unghiulară a istoriei), în mediul occidental această problemă a fost introdusă de școala Gurdjieff-Uspensky.

Comentarii de școală literară ai literaturii literale din **Zbor în bătaia săgeții** riscă, precum S. Damian, să fie ridicuși, fără știința lor, de neschimbabilitatea propriilor lor limite de vreme ce schimbarea subiectului o e problemă de conștientă și dez-limitare. O problemă de gnoză, iar nu una de gust ori de retorică.

MELANCOLIE, SARCASM, AMĂRĂCIUNE

de MIRCEA A. DIACONU

Poezia lui Liviu Ioan Stoiciu nu poate ieși, în viziunea criticilor cel puțin, din capcana oximoronului, deși acesta nu e prin el însuși creator de poezie. Căci dacă Gheorghe Grigurcu vorbise de „nihilismul pozitiv”, Cornel Regman, care face chiar o ... istorie a receptării „oximoronice” a lui Liviu Ioan Stoiciu, propune ca model analitic pentru poezia ultimului volum (Singularitatea colectivă, Ed. Eminescu, 1996) ideea unei „obscurități militante” (În fine, în zona oximoronului aflându-mă, eu aș vorbi în cazul acesta de... nihilismul militant). Demonstrația criticului de la „Jurnalul Literar” este, de altfel, convingătoare. Pentru că, cu tot aerul dificil-hermetic al versurilor, împotriva tonului colocvial și a unei oralități care propune o resurrecție a prozaicului, Liviu Ioan Stoiciu face din poezie un instrument de situare, mai adâncă, în odioasa istorie, în derizoriul cotidian. A fi în istorie este mărturia unui militantism implicit, care nu trădează nicicând rosturile artei.

Un fel de montaje cinematografice, atât de vizibile în a doua secvență a volumului, numită **Aparat de filmat sufletul cu încetinitorul (fotograme ale „Anului 36 - LIS” cu ziua, luna și ora aproximativă)**, dezvăluie la Liviu Ioan Stoiciu un deosebit simț ale realului hilar și clownesc, sublim și ridicol, în fața căruia spaima împinge sufletul în tenebre. „Cavalerii păcatului” aduc cu ei o apocalipsă individuală care face din poem o realitate ce se multiplică la nesfârșit. În așa fel încât, în acest ciclu, fiecare poem e continuat într-un fel de revers al său, mai grav, descoperit în cine știe ce pliu al unei exteriorități frânte și diluate.

În ultimul ciclu al volumului, **Noapte de dragoste străveche**, această disperare ia forma nevoii de a fugi din sine. Liviu Ioan Stoiciu nu cere un trup mai încăpător pentru sufletul său uriaș, precum Blaga, ci, dimpotrivă, își „scuipă cărnurile”. Un fel de rugăciune stoică devine astfel **Eutanasiu**: „Cu ajutorul buruienilor morții măcar: dă-mi inimă de copac și trup mineral, dă-mi suflet de fiară/sălbatică, numai/să nu mai cunosc restriștea/omenească...”

Să recunoaștem că Liviu Ioan Stoiciu nu e un ins comod. Iar poezia sa e... militantă în măsura în care obligă la introspecție și la meditații disociative. Iar „noaptea de dragoste străveche” sună în urechi și se încheagă în imagini pe care parcă le răsolesc rafale de vânt stârnind și nostalgie și sarcasm. Într-un moment de exaltare poetul intră în lumea iluziei, deasupra lumii din jur, rupt de sine. Dar lumea iluziei este tărâmul morții. Noaptea de dragoste străveche este noaptea în care „ea, în chip de/zeiță, pofțită, gata/ să treacă peste apă în brațe cu țapul/Dyonisos...”, este memoria disarmoniei. A ființei în istorie.

În fapt, poezia lui Ioan Liviu Stoiciu este una a spaimii disimulate, căci în spatele discursului fracturat, rupt de orice religiozitate, împins până la procedee deloc inocente - aș aminti ceea ce Cornel Regman numea vorbire „escaladată” - în spatele, zic, al atâtor încercări lingvistice, tehnice și imaginare de situare teribilist-amară ori grotesc-gratuită stă un spirit traklean. „Steagul/negru al/contrarevoluției” stârnește un cortegiu terifiant, privit uneori cu inocență, demascată, însă, de cele mai multe ori, drept oglinda mistificatoare a

sinelui.

Amintitul procedeu al vorbirii escaladate are în context o funcționalitate foarte precisă. Să vedem un singur exemplu: „Acolo, unde nu toți pot urca scara până/ la capăt: încotoș-mănați/în balivernele zeului multlăudat, baliverne transformate în/cârpe, cârpe când mai moi, când/mai tari și simțind în mușchi impulsurile unor/ dansuri de altădată... Voi/călăriți prin văzduh, uniți: ce aduceți în/brațe? «Opere alese» de I. V. Stalin? Aduceți pietre din/ruinele/albastre... Ce vreți să zidiți?” Și poemul continuă: „E un timp clinic. **Repetat** (subl. n.)”. Nu ni se pare că înaintarea în discurs prin repetarea unui cuvânt este simplul rod al „experienței publicistice” a poetului. În această înaintare se arată acel timp („clinic”) în care vorbirea și-a pierdut coerența, devenind discurs repetativ, obositor, anihilant, tinzând spre bălbăială și interjecție, semn al lipsei de libertate. Al unei lipse nici măcar conștientizate. Căci, aparent libere, ființele poartă în ele un fel de capcane-matrițe în care se coagulează fără să știe.

În fapt, damnatei spaima a lui Liviu Ioan Stoiciu i se alătură ura, disprețul, groaza, care se topesc în nihilism: „Azi, parcă mai senin ca ieri, cu/mantaua de pământ trasă pe după umeri pe jumătate acceptând/ indiferență/obiectelor din jur: cuprins deodată de încurajare. Încurajare? Cât?!/să apuce să se elibereze, așa: se va da iar cu/capul de oglindă, oglindă plină de lumina înșelătoare/a ferestrei din față/până va obosi. Și/va mai trece o zi...”

Cum era de așteptat, poezia acestui volum al lui Liviu Ioan Stoiciu este tot una a „istoriei”, a căderii, chiar dacă imaginea poetului nu stă sub semnul lui Orfeu (mă întreb dacă va fi stat vreodată în volumele anterioare sub acest semn), ci al lui Iisus scriind cu degetul în praful drumului (Semn și nu sunet e poezia de-acum). Dar este un Iisus pentru care noua geneză, noua „distribuire a speciilor” sfârșește

în haos. Nu știu dacă Liviu Ioan Stoiciu e profetic sau doar constatativ, dar există o acuitate aparte a înfierării prezentului. Iar cuvântul pe care Iisus îl scria este „NIMIC”. Din disperare se naște și acest nihilism atenuat de discursul prozaic și colocvial, de grimasa arătată ca pe o mască, de propensiunea către jocurile lingvistice și către grotesc. Nu există în poezia contemporană o voce mai dispusă să acorde grotescului șansa ieșirii din marasmul cotidian. Crescut parcă la școala bestiariilor medievale, Liviu Ioan Stoiciu vede, bacovian, teribile convoaie de foști deținuți politici, orbi, papagali cu capete de bătrâni, într-un joc, poate el purificator, al imaginilor unui real încăpător și mai exact. În fapt, acest real devine un infern copleșitor căruia nu i se poate opune nici măcar imaginația deznădăjdutului izolat. Poezia lui Liviu Ioan Stoiciu e, într-un fel, un rechizitoriu chiar al căderii „înspre o altă esență”.

E clar, nu duioșie transpare din tablourile cu deținuți politici. În fond, Liviu Ioan Stoiciu este un artist și conștiința sa artistică, nerefuzând realul, ba obligându-l să esențializeze, urmărește expresivitatea; efectele vizuale, nuanțarea implicitelor interogații dramatice: „Sângerau pe jumătate ascunși în/tufișuri: «ei de asemenea pot/zbura ca/găinile prin aer»... Ei toți, ieșiți afară din ochne/pline de cărți interzise, cu filele lipite. Din anul 1950, de la/nașterea mea, chinuți: scăpați din/propriul corp, imposibil să/se regăsească pe sine! Reduși la/singularitatea aceea colectivă. Fără de nici o/lumină a/ochiului acolo, jos”.

Întotdeauna versul lui Liviu Ioan Stoiciu, cu frângerile lui ciudate, cu alternanțele și întreruperile nefirești, într-un fel de prozaism jucat, a avut drept intenție dărâmarea unor prejudecăți poetice, sensul unei revolte. Dar mai mult decât sensul acesta exterior, strict formal aș zice, acest procedeu, neîntâlnit la altcineva, vine dinspre o nevoie acută de mascare a strigătului, reliefat astfel cu mai multă vigoare. În fapt, Liviu Ioan Stoiciu are mai multe afinități cu expresionismul de început de secol, și așa aminti aici vocația grotescului, a macabruului și terifiantului, pârghia retorică a disperării, mascarea sinelui sub o materie amorfă, ieșită din orizonturile divinității. Și toate acestea chiar dacă poezia lui Liviu Ioan Stoiciu pare a unui arghezian din anii '80 ținând în mâini oglinda lui Bacovia. Până la urmă, primul ciclu al volumului, care ni se pare și cel mai valoros, cel al punerii în balanță a unui eu ultragiati și a unei colectivități transistorice damnate, face din poezia acestui volum o „mărturie a înaintașilor” - cum sună titlul unui poem -, o dovadă a „căderii”: „Până să se ducă toată lumea invizibilă de răpă, vino./tu, o părere, în casa olarului și/povestește ce mai e de văzut./De văzut, de auzit, de gustat,/de mirosit, de transmis/urmașilor... pe locul unde au coborât cândva zeii”. Așa încât, orice rugăciune, orice simulacru de rugăciune se transformă în copleșitoare disperare. Într-un moment în care regnurile intră în aliaje nefirești, ca într-un fel de nouă geneză, poetul rămâne un înstrăinat și singura șansă care i se oferă este de a-și schimba singularitatea pe tumultul colectiv. De a înlocui - aș spune - neființa cu haosul: „Floare prin care curge sânge de om!/Om vechi, cu inima de ceramică. Floare, tu, stăpână a fulgerului/tu privilegiu al/invizibilității: ajutorul și apărarea mea... Că/ fac și dreg, îți atrag atenția însă/ privirile nu ni se întâlnesc: adunând comori de pe/pământ și din ceruri. Pun la picioarele/tale: dacă tu mă tămăduiești, după tămăduirea mea va urma/singularitatea. Tot singularitatea? «Singularitatea în comun» Îți jur. Nici/un minut de dragoste față de altcineva”.

«Caracterul vremelnic (*Zeitlichkeit*) va fi dovedit drept sens al ființei acelei ființări pe care noi o numim *Dasein*.»

Martin Heidegger,
Sein und Zeit, pag. 38 (ed. rom.)

POEZIE ȘI VIZIUNE

de SERGIU ȘTEFĂNESCU

Ultima carte a poetului Ion Chichere este vizuală prin excelență. Și vizionară. Poetul depune mărturie, dar nu pentru ceea ce a înțeles, ci pentru ceea ce a văzut. Desigur, s-ar putea spune că această este însăși condiția poeziei; că poezia nu a fost vreodată altceva decât imagine creatoare de sens. Și totuși: având ca substrat cuvântul, poezia stă în mod definitoriu mai aproape de sens decât de imagine; imaginea pare a fi, în poezie, secundară în raport cu voința de a spune. Prin contrast, Chichere își prezintă *Viziunile* ca eliberat de voința de a spune: el nu vrea, ci trebuie să spună; iar ceea ce trebuie spus este nu rodul propriei fantezii, ci un mesaj de dincolo de sine, unul ce își urmărește obiectivarea în viziune. Poetul pretinde a fi un simplu receptacol al viziunii, iar acest fapt are consecințe pentru poezie: experiența mistică concurează experiența poetică; poezia creează enigme, nu le dezleagă.

Această altă dimensiune a poeziei lui Chichere se însinuează deja în *Aprilie negru* („Hestia”, Timișoara, 1994). Este vorba, pe de o parte, de suita de poeme *opt viziuni*, din care va crește (până la 33!) suita centrală a cărții discutate aici. Pe de altă parte, însă, *Aprilie negru* vădește simptomele unei crize a gândirii limbajului: «poezia este zgomotul de fond al universului/ea se aude tot timpul/și nu-i nimic de făcut» (*zgomotul de fond*). Actul de a scrie își pierde, atunci când universul însuși generează poezie, calitatea de *poiesis*, de creație ordonatoare a omului: «iată versul - această piele rece/de marmură/netedă//aici se termină/toată puterea omului./literele pot fi oricare/cifrele pot fi oricum.» (*caietul de marmură*). *Logosul*, altădată purtător al lumii Cărții, stă aici ca semn al trecerii: «poate că toată întrebarea încapă/în această hartă ebraică/în încăpățănarea/de a naște pui vii//or fi ceruri cu nemiluita/cu pământurile lor/cu tot/cu cetăți mai lungi sau mai scurte/decât trestia, //dar zgomotul de fond/al universului/este ebreu/este Scrisul împotriva scrisului/și Viața împotriva vieții» (*abisalom. imagini*). Și atunci, ceea ce rămâne este nu poezia, ci

credința: «esența poemelor săpate în piatră/nu pare a fi veșnicia/ci dimpotrivă/moarța.//putem învia fără nume/dar putem purta și blestemul/de a nu muri niciodată.//doar învierea ne trece prin moarte/doar viața mea/a fost și a ta.» (*caietul de marmură*). Iar creația, altădată unică rațiune de a fi a poetului, apare acum ca un compromis încheiat între tăcere și nimic: «cărțile de pe covor sunt pline de cuvinte/dar abia în spațiul gol/dintre somn și dimineață/viața se leagă trainic/de neant» (*ciorile de la ora șapte*).

Volumul *Viziuni* întrupează aproape nereflectat această stare a gândirii limbajului. De aceea, luate ca experiențe mistice, suitele de poeme care îl compun, cinci la număr, se sustrag interpretării: ele se cer „văzute” și interiorizate: «am trecut de cuvânt în imagine», ne spune poetul; «o singură imagine e lumea toată» (*viziuni X*). Și într-adevăr, aceste suite sunt serii de imagini, *coloured plates* (cum sună titlul uneia dintre suite), legate între ele printr-un același ritm și prin alternanța unor motive complementare: o parte din ele, de sorginte pitagoreică și platonice, tinzând să reducă materialitatea lucrurilor la geometrie; o alta, de proveniență creștină, încercând să pulverizeze întreaga geometrie în metafora luminii-credință.

Presupoziția tacită a acestei transmisiuni de imagini este aceea că poetul nu este o persoană, ci un mediu; și că medierea însăși are loc pe o axă a timpului pe care momentul „acum” se justifică existențial numai ca pasaj de trecere dinspre viitor spre trecut: în urmă timpul „de aur”, unde «cântecul greierului dintr-un capăt/devenea greier la celălalt» (*coloured plates 5*), înainte sfârșitul istoriei - și, desigur, al poeziei: «aud clar „rămășițe de inmuri naționale”.../ce a fost al țărilor acum e al omului (...) Un Dumnezeu pe pământ și Un Om în ceruri/istoria vieții - geografia iertării» (*viziuni XXIX*).

Astfel momentul „acum” nu este decât locul logic în care profanul și sacrul se anulează reciproc: «acum nu mai văd.../când adaug omului învierea/și pierde viața pe pământ/când scad din sfânt/rămâne mizeria/destinului strămt» (*într-o poiană din subconștient I*).

Viziuni de Ion Chichere este o apariție tulburătoare în peisajul poeziei noastre de astăzi. De la Ioanid Romanescu și Daniel Turcea nu

parodii

anghel gâdea

Nimic nou

(Lucașfăruș, nr. 2/1997)

Iar întunericul ne umblă prin case
Strângem cureaua și aprindem opaițul
Nevasta face o ciorbă de oase
E criză de carne și energie
Ce să mai vorbim de hârtie
Care hârtie? În tranziție
Vara folosim vegetație
Și iarna așteptăm să vină vara.
E ceva de speriat în toată țara,
Dar nu-i nimic nou, au mai fost
Perioade antebelice și chiar post
(Aicea informațiile se încurcă)
În care poporul român a demonstrat
Că din nimic se descurcă
Numai Dumnezeu știe cum
Face foc fără fum,
Dar îl face și uite că-i cald
Și nici reclamații europene nu-s
„La stația Filaret - patru grade în plus”.

Lucian Perța

am mai fost martorii unor experiențe mistice de o asemenea calitate a trăirii și a spunerii. Și totuși, această carte s-ar cuveni să fie, pentru poetul însuși, o trecere spre altceva nou. Poezia poate supraviețui la fel de puțin în propria-i negare cât în contemplarea de sine. Sufletul poeziei este subiectivitatea poetului; trupul ei, acela născut la întretărirea subiectivității poetului cu sensibilitatea cititorului.

De aceea, autorul rândurilor de față a văzut în poemul *orchestra* o fericită ieșire din pasajul *Viziunilor*. Este vorba, în poem, tot de imagini. Dar imaginile se ordonează aici într-un alt orizont al timpului: în „acum”, în singurul timp posibil al poeziei: «imaginile se întăresc ca pieile jupuite ale câinilor/în soare/căpătând acele ciudate forme de hărți/ale realității/ele pot deveni chiar fețe întinse de tobe/pe care vor vibra zarurile orchestrei până când/vei simți muzica sub limbă.//apune soarele câinii de afară sunt și ei/niște tobe umflate/pe apa înserării. pe melodia râului se suprapune/muzica orchestrei din terasa de pe mal/și clinchetul/paharelor se amestecă cu vocile patetice și/în părul de șpan al femeilor/lumina neonului are puterea/de a concura metalul proaspăt topit al lunii.//această lume este prea vastă pentru inima ta.//așa cum stai cu gura căscată/ar trebui să auzi cu ea înflorirea salcâmului//cum crezi că unesc imaginile în imaginea totală/a lumii/decât topindu-mă. bând ca un câine.//și în timp ce marginile paharelor lasă urme/în formă de cercuri pe spatele hârtiei pe fața ei/cuvintele se unesc. și eu înțeleg. și nu mai mi-e/frica.//pe cer trece o stea/pe caiet o furnică/și iată-le - s-au întâlnit -».

Dacă există încă o șansă a hârtiei, ea este șansa pe care poetul o dă clipei de acum, vremelniciei de nevindecat a condiției noastre - vezi citatul din Heidegger și Ion Chichere, *Șansa hârtiei* („Semenicul”, Reșița, 1993), poemul pag. 38, finis: «ca pagina 38 din *sein und zeit*, o fericită continuare a lecturii oarbe».

Heidelberg, aprilie 1997

GHEORGHE TOMOZEI

Str. Deleni, Nr. 6, Bloc T 64, Etaj 1, ap. 6, Sector 2 București, Telefon: 210. 99.40

Cei 60 de ani în care am intrat mă aflu în plină trudă spre a împlini cel mai ambițios proiect literar al carierei mele scriitoricești: traducerea în versuri a Psalmilor Împăratului David!

Am cercetat toate versiunile de până acum (Coresi 1577; Doșoftei 1673 - cu sunet divin dar impracticabile - și, vai, Vasile Militaru!), am stăruit asupra versiunilor în proză (Bibliile de la București 1688, Pitești 1819, Buzău 1854, București 1868, Iași 1874, cu maxim interes pentru transpunerile semnate de Cornilescu 1921, Galaction 1939, M. Sadoveanu 1934-1940 și L. V. Pandrea 1993) precum și asupra unor comentarii psalmice fundamentale de la Sf. Vasile cel Mare până în zilele noastre.

După ce am trăit o vară la Ierusalim, bătând cu pasul lumea Psalmilor și după ce mi-am „tradus” mie însumi vocabulele magice, mă cred în stare să realizez o transpunere modernă, fluentă, în versuri cantabile cărora compozitorii le-ar putea da veșmântul muzical cuvenit și așteptat, și care s-ar oferi, în plus, învățământului religios.

Cioburi de amintire

Tom era, precum se știe, un colecționar. Aduna cu pasiune și plăcere. Iubea cărțile, amintirile, cioburile antice, cheițele, icoanele înnegrite, monezile, fotografiile.

Se tot vorbește despre Arhiva Tomozei.

Ce este ea, de fapt?

O formă de „colecție” care te impresionează pentru că-l mărturisește, cu fiecare filă și cu fiecare colțișor, pe autor.

O formă impresionantă de amintire pe care o dezvăluia parcimonios și chiar sfios-jenat, în vremea vieții.

Dar că s-a pregătit cu minuțiozitate artizană exact pentru aceste momente, în care noi să-l putem evoca prin tunelul ei de umbre și lumini, să-l putem înțelege și mai ales ne-uita, nu există nici o îndoială.

Stau, rânduie în dosare (unele-nflorate, altele colorate, etichetate pedant), manuscrisele și dactilogramele cărților lui, publicate și inedite, caietele de dictando scrise cu dichisul caligraf ce i-l știm cu toții, fotografii lipite cu pelicanol pe foi ministeriale încopciate și sortate, îndosariate, tăieturile din presă despre el, despre cei dragi lui, Labiș și Nichita, firește, dar și alții, de la Urmuz la Ivasiuc, de la Vraca la Ion Negoitescu. Apoi, toate articolele din presă, mii, mii, scrise de harnicul, seriosul și foarte personalul gazetar care a fost o viață; apoi proze (inedite!) dintr-o pătimașă tinerețe, plină de proiecte; apoi urmele prietenilor, scrisorile mamei sale, Franța Stăncescu-Tomozei, pe care a divinizat-o și alături de care a trăit viața toată, scrisorile trimise în timp ce dumneai petrecea scurte sejururi la Amara sau Câmpulung Muscel.

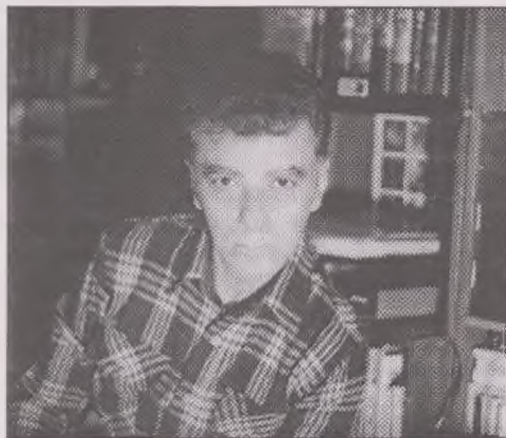
Sunt semne din partea iubitelor și din partea adversarilor - aparent literari! - de deschis, chei, poate peste 50 de ani, apoi e amintirea cinefilului - fotografii cu actorii anilor '60 aflați în plină vogă, apoi amintirea „nichitismelor”, xeroxurile tuturor semnelor de comunicare scrisă dintre ei doi (colecționate firește de Tom, inclusiv margini de servețele și colțuri de etichete).

Glumind, Tom zicea că are mentalitate de copil sărac și de aceea adună tot. De fapt era un hobby. Și chiar dacă, încă nu știm prea bine cum, tot ce a reprezentat colecția numismatică de valoare nu s-a mai găsit (doar un maldăr de clasoare goale), Tom a păstrat într-o cutiuță stingheră copiile galvanizate ale multora din fostele sale monezi.

Fiindcă număratoarea divină ne-a luat totuși prin surprindere (cu toate că răutățile, sărăcia, indiferența și abandonul unora îi cariaseră suficient inima de poet aflat încă în amiaza vieții) și pentru că această arhivă, rămasă singurului său fiu, Tudor Maximilian Tomozei, în vârstă acum de 10 ani și jumătate, ni-l relevă cu atâta fidelitate pe Tom, reușind astfel noi toți să-i păstrăm cum se cuvine amintirea, am pornit să dăm publicității semne din ea. „Lucafărul” - o revistă a scriitorilor - fiind astfel foarte potrivită pentru că, dincolo de toate, Tom avea, mai mult ca alții dintre noi, sentimentul de „breaslă”. Cuvânt pronunțat de el - vă amintiți? - cu un pic de ironie și sfidare dar și cu un strop de încredere bine disimulată.

Sperăm ca ajutați de unii și de alții, să putem edita un Album memorial Gheorghe Tomozei, așa cum el însuși a știut să o facă pentru Labiș și Nichita.

Cleopatra Lorințiu

În casa din Clucer Udricani, iarna lui 1986

PSALMUL I

E fericit bărbatul ce n-a ajuns să umble
La sfat cu necredința și scaun de mărire
Cu trupul lui de carne, tremurător, nu-l umple
De-i ziuă-ntr-al său cuget sau ceas de asfințire.

Ci voia lui e legea, a Domnului, e legea
Ce-l face pom, cu frunze de vânt nescutate
Sădit să-și afle rodul precum i-e dat, sub recea
Lucire de izvoare, punând belșug în toate.

Necredincioșii însă nu-i seamănă, sunt pravul
De-l pulberă stihia și de păcate plinii
Nu-și pot târi în fața celor ce-s drepti, năravul,
N-au cum să se arate sub tron ceresc, luminii.

Căci dreptilor, pe lume le știe Domnul,
drumul

Tânăr redactor la revista Cinema (cu Silvia Popovici)

Iar casa necredinței se va pieri ca fumul...

PSALMUL 22

Păstor îmi e Domnul, Domnul mă paște,
M-a sălășuit sub ierboasele pașiști,
La apa odihnei suflul pururi mi-l naște
Calea dreptății mi-o podește cu dragosti;

Și chiar printre păcelele morții de va să trec,
De nimic nu mă tem cât cu mine El este,
Sub veghea toiașului Său și a cârjei Sale
petrec
Mângâiere fiindu-mi mie aceste.

În calea vrăjmașilor Tu masă-mi întinzi
Capul mi-l ungi cu iruri și cu miresme
Prea plinul paharului Tău mă adapă și-s sfinți
Pașii Tăi, pavază peste-amaruri și besne.

Sub mila Ta, viața-mi va curge, mereu
Bucuros de a harului Tău însoțire
Căci viețuiesc în casa Domnului meu
În zile fără sfârșire!

PSALMUL 28

Aduceți Domnului cinste și slavă,
Mieii oilor păscând în otavă,
Închinare sfintelor curți ale Lui,
Închinare, sfânt, Numelui.

Glasul Domnului tunând peste ape -
Multele ape de Domnul aproape,
Glasul Domnului durduind peste vânt,
Glasul Domnului în văzduh răsunând

ÎN ANUL PSALMILOR

Renunțând la orice altă servitute profesională și trăind doar Psalmii, aş putea încheia lucrarea în cel mult un an și jumătate dacă...

... Dacă harnicul poet care sunt (cel mai sărac dintre poeți) aş beneficia de încurajarea materială a unui sponsor generos ce ar deveni, la apariția în carte, ctitorul noilor Psalmi. Pentru o sumă primită în avans, spre a munci ferit de grijile cotidiene, acest poet în numele căruia scriu acestea, ar renunța (în favoarea sponsorului) la drepturile de autor ce i s-ar cuveni la ivirea primei ediții a Psalmilor, ofranda primită prefăcându-se astfel în împrumut.

Aș fi fericit dacă ați accepta să fiți Dumneavoastră (sau o instituție de care sunteți legat) visatul meu sponsor sau unul din sponsori).

Din întregul de 150 + 1 vă ofer în chip de „mostră” tălmăcirea a cinci psalmi, cu credința că veți răspunde, cu un semn, ofertei (cererii) pe care v-o adresează respectuos...

București, 1939, cu mama sa

Și despiciând codrii, avan,
Glasul Domnului frânge cedri-n Liban
- ntreg Libanul îl face să zburde
- Țandără tot - ca vițeii-n ciurde,
Glasul Domnului, scăpărând fulgere
Peste Hermon și râuri în curgere,
Glasul Domnului stârnind fără greș
Nisipurile din deșertul Kadeș.
Glas scoțând stejarii din rădăcină
Și dezvelind dumbrăvile cu iarbă puțină,
Împărătind peste ape mișcate;
Domnul e împărat peste toate,
Împărat peste veac și El mâna-și desface
Binecuvântându-și poporul cu pace!

PSALMUL 42

Mă judecă Domane și fi-mi apărare
Încontra neamurilor fără-ndurare,
Mă apără de omul nedrept și hain
Și izbăvește-mă de spaimă și chin!

Tu-mi ești tăria, Doamne, depline,
De ce mă lepezi astăzi de la Tine?
- hnit sunt și măhniți îmi mișc pașii
În timp ce preajma-mi o ajung vrășmașii.

Trimite-mi Doamne, adevărul, slava,
Povată-mi fie îndulcind zăbava;

Ele mi-au privegheat umbroasa cale
Sub munte, spre lăcașurile Tale.

Eu voi intra-n dumnezeiesc jertfelnic
De Tine luminat, cu pas sfielnic
Și tinereți de Tine-nveselite
Cu glas de alăute, Prea-Iubite,

Personaj principal: Chimiță! (29.05.1986)

O, Doamne-Dumnezeule al meu,
O, Doamne-Dumnezeule al meu!

De ce tu suflete al meu te tulburi,
De ce te zbuciumi și măhnirea-ți fluturi?
Te-ncrede-n Domnul, El e mântuire
A feței mele. Domnului, mărire!

PSALMUL 74

Doamne, lauda-Te-vom pre Tine
Numele din slăvi, Ți-l vom chema.
Și ne zice Domnul: „Clipa vine
Când dreptatea-mi vă va judeca.
Lumea când tresaltă sub cutremur
Cu mulțimi ce-o locuiesc și prunci,
Stâlpii ei îi întăresc prin vremuri
Și fărădelegii-i dau porunci
Umbrele să nu și le înspice,

Celui păcătos să-și plece-i spun
Fruntea la pământ, să nu ridice
Glas nedrept încontra celui Bun!”

Că nu zorii și nici miazănoaptea,
Nici pustia, nici bătrânii munți
Nu ne dau dreptatea, ne e partea
Numai Domnul ce înalță frunți
Ori smerește-le și-n mână duce
Vin cu mirodenii în potir;
Păcătoșii sar să îl apuce
Deșărtându-l pân' la drojdii-n șir.

Dumnezeului lui Iacob, plină
De iubire ruga mi-o înalț
Doborând păcătoșia-n tină,
Pe cei drepti suind sub cer de smalț!

25 martie 1991

Niciodată în 55 de ani câți i-am trăit, n-am fost mai aproape de moarte (dorința de moarte) ca azi. Aparent n-am motive de îngrijorare și totuși, totuși, mă simt inutil, anulat, anihilat; nepregătit de o lume „nouă”, sunt incapabil s-o iau „de la capăt”. Care capăt? Asta fac de 40 de ani: o iau de la capăt, încep, încerc, mă disimulez într-o structură ce mă refuză. E nevoie de mine? A fost vreodată?

Gheorghe Tomozei

Cu Nichita și Mircea Micu

De la stânga la dreapta: Damian Necula, G. Tomozei, N. Stănescu, Mihai Cârciog

sorin gârjan

Contrabanda cu poezie

1. Tatăl Nostru care ne-ai dăruit incestul,
iată-ne: apostoli/călăi/victime,
fiii tăi, aliniați
ca la o oră de educație fizică,
numărând de la stânga la dreapta/
din trei în trei, cu botnița vinovăției
pe față - în anul
unamienouășutenouăzecișisase,
de la dezgroparea Capului Tainei.

Kilometri de păr.
Kilometri de nopți (legate una de cealaltă)
ca niște cearșafuri negre.
Mai mult nimic.

2. Plătim cu viața,
ceea ce alții au vândut pe arginți.
Plătim cu monede de sânge
trupurile noastre evacuate.

3. Biografiile poartă minijup,
chiar dacă au picioarele doldora
de varice. Știu, sunt obraznic,
îți vorbesc peste creștetul legilor
care te obligă să dormi
zilnic între orele 16 și 18
(și credința își face siesta,
numai pofta femeii e fără odihnă)
dar, pentru tine mă las mușcat,
- măr bătut, cu pietre din livezile tale și
medalie de aur a atâtor greșeli, fiind. -

4. Apa în care ți-am spălat picioarele,
cu mâinile acestea ce-au jupuit - deopotrivă -
pieile destrăbălării și de căprioare,
bucuros o voi vinde.

5. Gura fiecărui clopot o vor umple
cu sutiene, chiloți și gemete.
Acesta e prețul! -
îndoiește-te, Doamne, de chipul și
asemănarea mea. Nu fac
decât să trăiesc într-o moarte
ce dă din mâini,
ce-și mișcă picioarele,
ce ține-o umbrelă deschisă
-ntre noi.
Trăiește carnea dinaintea plecării -
din hainele morților vor face
cârpe de spălat coridoarele tribunalului,
poate, arareori,
câte un paravan pentru
cada cu plăceri clocotinde.

6. Mâna nu-i tremura -
ar fi putut să ducă la gură fără s-o verse
lingurița plină ochi cu otravă -
doar fața mea se-neacă-n sudoare
la cel mai firav gest de șovăire
al punctului.

7. Indiferența cunoscuților mei
nu dă niciodată rateuri -
câte o damă gravidă mai leșină-n biserică,
câte un omagiu mai uită
să-și deschidă parașuta și cade
ca un cascador, fără urmări.
Altfel, se comemorează întruna:
o secundă la...

un minut la...
o oră..., un an..., toate de la...,
nimic, pentru ca să.
Numai senzația mai schimbă
scutecele realității. O mână
ascunsă într-o mânășă chirurgicală
scoțând încă un cap la vedere
din noi.

8. O sută de femei s-au născut
deodată,

george peagu

Agățat

Un înger din cer m-a lovit
cu piciorul, alungându-mă
dar m-am prins în cădere
ținându-mă deasupra prăpastiei
Liftul circulă între cer și pământ
și roțile lui peste mâinile mele
însângerate au trecut
M-am ținut cu privirile
și cu sufletul
de clopotul cerului
mare.

Vestigii

Lacătul și grila nu se mai văd
în colbul de la intrare
sunt praf
Doar piramidele mai dăinuie o vreme
și vântul mușcă din ele
fără odihnă fără milă
și vine vremea aceluiași praf
hoinărind înspre aștri
Piatră și eu am fost cândva
și voi mai fi încă și încă
odată
Nimic nu e mai trainic
și mai sigur ca moartea.

Sânge de piatră

Un sânge se zbate-n străfunduri
strigându-mi: Oare nu mai există
ușă nici spadă, nici glonte?
Nu mai există nici o ieșire?
Am nevoie să ies cât mai iute
la soare să-mi văd odată culoarea
și cine din cine se hrănește
să văd adevărul, lumina și
tot Universul din jur
De nu sunt cumva un sânge
de iarbă, un sânge de flăcări
un sânge de astru.

Un munte

Tot cade pământ peste mine
și nu vede nimeni cum curge
spre margini cum îmi rămâne
o mână pe-afară un picior
Pământu-i mărunț și ușor...
Să se așeze pe mine un munte
tot Caraimanul!
Voi găsi puterea să ies de sub el
voi găsi o fisură să ies din adâncuri
Nu vă jucați cu pământ cu nisip
Eu pot să ies de sub munte.

În pluton

Seleționat în plutonul
de cursă lungă am fost
și ni s-a spus la plecare:
Fiecare cu merindele lui -
cursa durează un sfert de secol
și la plecare veți primi
o etichetă prin care
veți fi arestați.
Pe drum am mâncat rădăcini
și coajă de arbori
am mâncat cureaua
șireturile și cartonașul

dar, numai una mă spală și plânge;
îmi ceruie pleoapele,
coase cordonul ombilical tăiat
de dinții celorlalte
nouăzeci și nouă de lăuze.
Ca vacile - uitate zile-n șir pe pășuni -
se mulge singură,
peste gura gândurilor mele.
Doar astfel ne cunoaște memoria:
legați unul de celălalt/
doi deținuți dezertând împreună.

dar am ajuns...
Am ajuns în epoca de piatră!

Insomnie

Cresc mărăcini din pernă în fiecare
noapte
și-n patul meu cad fulgi de sticlă
și tot aud izbiturile
furtunosului sânge pocnind în urechi
și la fereastră se-nvolbură vântul
un singuratic și el
Nepăsător stă morfeu departe
privind cum mă zbat în gheara
neliniștii supreme
și cum încerc s-aștern
culoarea albă între două imperii.

Țierăstrăul interstelar

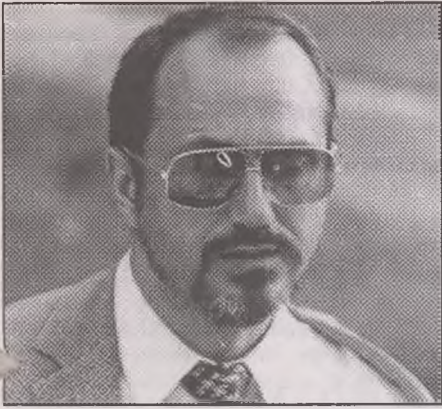
Și ce era cu țierăstrăul acela?
Nu se vedea nici un om
nu se vedea nici o mână
știu că eram arbore și ramuri
neconținți îmi creșteau că
țierăstrăul din ele mereu îmi tăia
Îl priveam cum între două stele
se mișcă și ramurile cădeau
la stânga la dreapta
dar și lăstarii la loc se înălțau
Parcă un șarpe era fără cap
fără coadă cu milioane
de aripi cu milioane de dinți.

Cum

Există un sunet, un cuvânt
un fel de întrebare
care se cheamă „Cum”
Îmi stă pe limbă în ureche
în suflet ca un ghimpe
mă obsedează un sfert
de secol și nu găsesc
mijlocul să-l înlătur
Sunete se aud peste tot
vântul umblă pretutindeni
câinii latră, cocoșii,
sticle goale și turnul
de fildeș a dispărut iar eu
mă întreb cum să scap
de-o simplă întrebare
„Cum”

Către zeul meu

Zeul meu care m-ai însoțit
ajută-mă în continuare s-ajung
nevătămat acasă, așa cum
ajung clienții boemelor!
Du-mă
și femeia fă-mi-o mai blândă -
n-o lăsa să țipe la mine
când cerul întreg
se învârtește în jurul meu
fă-o mai cuminte și să
se învârtească ea în juru-mi
să mă descalțe
culcându-mă în cele din urmă.
Ai grijă de ficatul meu
ciugulit de marele vultur
Zeul meu bun, ai grijă de mine
când mă aflu pe drumuri

bujor nedelcovici

SCRISOARE ADRESATĂ

PREȘEDINTELUI UNIUNII SCRITORILOR,

DOMNULUI LAURENȚIU ULICI

Lectura unui articol, în care era vorba despre scriitorul sârb Dobrița Cioșici, m-a incitat să vă adresez această scrisoare.

Membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Iugoslav până în 1968, Dobrița Cioșici a fost ales în 1991 Președinte al Republicii Iugoslave, condusă de Miloșevici. În timpul manifestațiilor de la Belgrad (decembrie 1996 - februarie 1997) prin care se contesta anularea alegerilor câștigate de opoziție în mai multe orașe - probă unică de forță și rezistență morală, împletită cu umor politic și imaginație artistică -, scriitorul Dobrița Cioșici s-a urcat la tribună și a vrut să țină un discurs.

Mulțimea a strigat: **Alungați-l!**

Tinerii au refuzat să asculte un scriitor care a fost complice la vechea și actuala putere comunistă.

Imediat m-am întrebat: „În România ar fi fost posibilă o atitudine asemănătoare?”

Mi-am amintit de acel: **În lături!** rostit cu vigoare de Titu Maiorescu în **Critice**.

În ultima perioadă, au apărut în Franța numeroase cărți în care au fost analizate diverse personalități politice și artistice care au colaborat cu dictaturile totalitare de tip fascist sau comunist. Scriitorii francezi, care au susținut regimul Vichy sau au pactizat cu ocupantul nazist, au fost condamnați la „nedemnitate națională”. Este cazul lui Celine. În schimb, Brasillac a fost executat, iar Drieu de la Rochelle s-a sinucis. În Germania și în Franța, Heidegger a fost extrem de criticat pentru faptul că între 1933-1934 - după sosirea lui Hitler la putere - a fost Rectorul facultății de la Fribourg.

Deschiderea arhivelor secrete ale KGB-ului (nu știu câți istorici români au profitat de acest prilej?) și a arhivelor de la Praga și Varșovia, au dat în vileag multe secrete. Karel Bartošek, în cartea **Les aveux des archives. Prague-Paris-Prague, 1948-1968**, a analizat cazul scriitorului Artur London, autorul renumitului roman **L'aveu**, ecranizat de Costa Gavras în 1970. London, membru al Cominternului, a fost numit de Moscova șeful „Secției Serviciului de investigație militar” în Spania, cu scopul de a „epura elementele care nu erau de naționalitate spaniolă”, adică rusească și în special troțkistă. După terminarea războiului din Spania, London s-a refugiat în Franța unde a înființat o rețea de spionaj, iar în 1948 a devenit Vice-Ministru de Externe la Praga. Implicat în procesul Slansky, a scăpat ca prin miracol de a fi executat, apoi a fugit în Franța în 1963.

Dezvăluirile se țin lanț. Aflăm că scriitorul Isaac Babel, autorul cunoscutului roman **Cavaleria roșie**, a fost membru al poliției CEKA, luptător în „armata albă”, lucrător în Comisariatul Poporului etc. și condamnat în 1940 la moarte de către Stalin.

În 1947, revista **Les lettres françaises** - condusă de Louis Aragon, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Francez - a intentat un proces lui Anatolie Kravscenko, autorul cărții **J'ai choisi la liber-**

té care a făcut publice abuzurile și crimele regimului sovietic.

Ne oprim aici cu enumerarea exemplelor provenite din arhivele secrete din Rusia și alte țări din Est. Arhivele Securității românești rămân sigilate pentru zeci de ani, la propunerea fostului șef al SRI-ului, „filozoful Măgureanu”, mult curtat de anumiți intelectuali români.

Se constată în Occident o voință generală de a „regândi trecutul”, de a păstra memoria nefalsificată, de a reanaliza istoria literară, de a se „întoarce” la rațiune, adevăr și justiție și de a cunoaște „o eliberare și iluminare colectivă”, cum spunea scriitorul serb Alexandru Tisma.

În noaptea de 17 noiembrie 1996, România a trăit un eveniment de răscruce. Actul fondator al unei noi societăți. După o jumătate de secol de comunism totalitar și despot, poporul român a ales schimbarea și nu continuitatea, claritatea și nu ambiguitatea.

Oare nu a sosit momentul ca și în cadrul Uniunii Scriitorilor să se producă anumite schimbări?

Uniunea Scriitorilor nu poate să inițieze o „vânătoare de vrăjitoare” și nici să se transforme într-un tribunal care să judece și să condamne scriitorii care au slujit cu fidelitate vechile regimuri politice - 1945-1989 și 1990-1996. Dar Uniunea Scriitorilor poate să aleagă un „Comitet de onoare”, format din scriitori care nu au colaborat cu puterea politică comunistă și să analizeze cele trei perioade, de oportunitism din literatura română : „Oportunismul explicabil: 1950-1964”, „Oportunismul naiv dar vinovat: 1964-1971”, „Oportunismul rușinii: 1971-1989” și „Oportunismul pervers: 1989-1996”.

Imaginați-vă, Domnule Președinte, că în Germania un scriitor ar mai face și acum elogiul lui Hitler! Ei bine! La noi a fost posibil! Nu demult, Adrian Păunescu a făcut afirmații admirative la adresa vechiului despot, Nicolae Ceaușescu. Nu cumva Uniunea Scriitorilor are acum datoria morală și civică să dezaprobe public această atitudine? Raportul dintre etic și estetic este de mult timp elucidat, iar opera nu mai poate scuza pe nici un scriitor de răspunderea morală față de societate.

„Comitetul de onoare” ar avea dreptul să dezavueze din punct de vedere etic - așa cum a fost cazul lui Eugen Barbu, acuzat de plagiat - scriitorii care au slujit regimul comunist, au promovat „cultul personalității”, au fost „poeți de curte” (ultimul sosit: Petru Dumitriu), sau agenți de influență de la „Centrele culturale” din străinătate.

Abuzul de putere intelectuală exercitat de scriitorii și artiștii „angajați” imediat după 23 august 1944 este cunoscut. Dar nu au fost dezavuați public la nici o Adunare Generală a Uniunii Scriitorilor. Poate sunt la fel de vinovați scriitorii care, într-o perioadă în care nu-și riscuau viața, se aflau în Comitetul Central.

„Istoria literară a lipsei de memorie”, ar putea fi înlocuită cu „istoria literară a memoriei” și a cinstirii celor care au refuzat „pactul

cu diavolul” și chiar și-au pierdut viața, cum s-a întâmplat cu Mircea Vulcănescu.

Ațiunea Uniunii Scriitorilor ar putea să aibă efectul unui „model moral” și al unei terapii cu caracter etic și educativ la nivelul întregii societăți.

Profit de această scrisoare, Domnule Președinte, pentru a vă aminti că în 1995 v-am sugerat ideea construirii unui monument închinat scriitorilor care au fost arestați, judecați și condamnați în perioada 1945-1989. Am inițiat o colecție printre scriitorii din exil de la Paris, dar „Revista LUPTA” - în care a apărut anunțul - a refuzat să publice mulțumirile adresate celor care au trimis donațiile lor. V-am trimis o scrisoare cu toți scriitorii care au trecut prin închisorile din România. Lista era întocmită de C. Ionițoiu. Un grup de scriitori trebuia să redacteze ultima variantă a celor care urmau să fie înscrși pe placa de marmură a monumentului. De atunci nu mai am nici o veste! Și iată! Au trecut deja doi ani!...

M-am gândit ca această scrisoare să fie semnată și de alți scriitori din exil, dar experiența nefastă pe care am trăit-o în 1989 (am vrut să creez o Uniune a Scriitorilor din exil, dar m-am găsit într-un viespar de intrigi și calomnii) m-a determinat să evit calea luată în trecut.

Știu că ațiunea pe care o propun nu este deloc simplă. O „asanare morală” presupune curaj, răspundere, perseverență și solidaritate de breaslă și în special „conștiința viitorului”. Parcă aud: „Noi avem nevoie de bani, nu de „comitete de onoare!” Și totuși, am convingerea că și alți scriitori îmi împărtășesc opinia.

În cazul în care propunerile făcute „nu sosesec într-un bun moment moment istoric” - aruncăm mereu vina pe Istorie -, nădăjduiesc că va veni o zi (nu prea îndepărtată) în care rațiunea, luciditatea, spiritul critic și moral vor dobândi câștig de cauză. Eu trăiesc de pe acum acea zi.

„Noi, scriitorii de azi - spunea Octavio Paz - trebuie să reînvățăm un cuvânt mai vechi care a marcat începutul literaturii moderne. Monosilaba: NU! Cea mai mare misiune a cuvântului este elogiul Ființei. Dar mai întâi este necesar să redeprimem a spune: Nu!”

Poate a sosit momentul ca scriitorii să rostescă „NU” față de un trecut în care numai o parte au fost răspunzători de „vanzarea de frate”.

Bujor Nedelcovici
20 februarie 1997, Paris

V. V. Chentalinski: *Dans les archives littéraires du KGB. Laffont, 1996*

Thiery Wolton: *La France sous influence. Grasset, 1977*

*** B. Nedelcovici: *Aici și acum, Ed. Cartea Românească, 1996*

LA UMBRA GUTUIILOR ÎN FLOARE

de DANIELA ZECA

O stampă japoneză din veacul al VII-lea arată gutuiul drept un arbust fragil. Mai nou, un haiku scris după toate canoanele formale ale lui Bashō sau Kobayashi Issa, dar impregnat de sensibilitatea unui poet modern ca **Aurel Rău**, aver-

tizează că gutuiul japonez ar avea și fructe: „Nu știu/ bun/la ce-i/ fructul/ gutuiului japonez/ și - l culeg” (**Gutui Japonez**). Acest poem final, care dă și titlul volumului, este cheia de lectură pentru toate cele șaiszeci și nouă de haiku-uri cuprinse în culegere.

Rigoarea formală a construcției în șaptesprezece silabe nu pare a-l fi constrâns în vreun fel pe autor.

Dimpotrivă limitările impuse de o asemenea structură cu formă fixă dau imaginarii impulsuri noi și o anume prospețime a sugestiilor, conform căreia însăși coloana brâncușiană a infinitului pare un edificiu sonor, în șaptesprezece silabe.

Păstrând totdeauna numărul de vocabile și poanta finală, Aurel Rău renunță adesea la tiparul clasic al celor trei versuri care devin fie patru, fie șase ori chiar o ideogramă desfășurată pe verticala paginii. Toate acestea sunt abateri admise după europeanizarea haikului prin Pound, Claudel sau Nichita Stănescu - fiindcă ceea ce contează în definitiv în ordinea formulei lirice a acestui tip de poem este libertatea expresiei în maximum de concentrare formală.

Între riscurile unei astfel de organizări a imaginarii poetice, deloc puține, două sunt foarte frecvente: eșuarea în caligrafii facile, alb-negru, ori - și mai grav - comprimarea emoției nu în sensul esențializării ei, ci al mortificării oricărei respirații.

Și, e cazul s-o spunem pentru toți cititorii, (fiindcă nu oricine degustă haiku-ul, așa cum nici sonetul ori rondelul nu place oricui) acest model prin excelență concentrat al poeziei nu înseamnă altceva decât combinarea cu artă a maximumului de libertatea inspirației cu un minimum de respectare a rețetei.

Aurel Rău pare să știe cu exactitate dozele acestui „amestec”, fiindcă rezultatul este instaurarea unui tip de haiku în viziune autohtonizată, nu atât de ludic precum îl dăduse în patentul său Nichita Stănescu, însă oricum nou și convingător.

Finețea desenului, acuratețea percepțiilor și, mai ales, complexitatea sugestiilor concentrate de obicei în ultimele două versuri concludive ale fiecărei piese ne fac să vorbim, în cazul lui Aurel Rău, de o formulă reflexivă a haiku-ului, căci ochiul rămâne foarte rar pe luciul suprafețelor, reținând picturalul ori grația unei stări: „Într-o zi/de joi/Ca la mijlocul vieții/orice sens/încă.” (**Scriind**

haiku) și se insinuează în adâncimi, căutând totdeauna simbolul dinăuntru lucrurilor.

Firește că multe dintre poeme sunt adevărate bijuterii ale lirismului de notație, când forța plastică a versului îl încântă pe cititor mai mult decât revelarea oricărei alte cono-

POETUL ASCUNS

de DAN STANCA

În colecția de poezie a editurii Albatros a apărut în această primăvară un volum de versuri semnat de dna Elena Chițimia, pe care o cunoșteam destul de puțin din ce a publicat prin reviste literare. Volumul are un titlu evident spiritual **Regatul ascuns** și trimite gândul spre cele mai tentante speculații de la Regele lumii la Le Royaume du pêtre Jean, La Graal, la Mandala până la împărăția subpământeană a lui Ossendowski descoperită în urma voiajelor sale stranii.

Desigur, la ora actuală abuzul de esoterism aproape că s-a banalizat și de la un anumit punct încolo orice referire la asemenea zonă de cunoaștere începe să devină de nesuportat. Ceea ce înainte de '90 era complet interzis și orice aluzie discretă în acest sens era imediat apreciată ca un semn de noblețe, acum, aflându-se cam pe toate buzele, a căzut în vulgarizare și parcă într-o imposibilă recuperare din această condiție damnată.

Dar acest obstacol nu trebuie în nici un caz să fie de nedepășit în cazul poeziilor care tocmai din această zonă se inspiră. Este și cazul dnei Elena Chițimia care nu are prejudecăți de acest ordin - și e bine că nu le are! -, realizând astfel poezie de certă obârșie spirituală în care orice cititor de bună credință, la rândul lui fără prejudecată, odată intrat în meandrele ei, simte că se regăsește într-o visare a minții treze și a ochilor deschiși pentru care trebuie neapărat să mulțumească autoarei.

Din fericire, la ora actuală în poezia română contemporană mai există un strat aproape necunoscut, ca și ignorat de critica literară, sau considerat în cel mai bun caz diletant, care mai păstrează un minim racord cu spiritualitatea, reușind să întemeieze ceea ce, altfel, ar fi iremediabil pierdut în vârtejurile stilistice. Din acest strat - foarte interesant! - fac în general parte femei (Monica Pillat, Donca Teodorescu, Nazaria Buga, Silvia Chițimia și, iată, Elena Chițimia), toate fiind unite și contopite în același atașament pentru nespuse, neuzite, nevăzute, toate slujind la același altar al inefabilului cu mai mult sau mai puțin talent, dar crezând în capacitatea de transcendere, de depășire a limitelor în perimetrul cărora au fost sortite să trăiască.

Ele formează de fapt **categoria poetului ascuns**, nu atât anonim, cât ocultat, poetul care, deși scrie și mai și publică din când în când, își ia în serios misiunea suprapoetică, aruncând ancora puținelor sale cuvinte spre pământul limpede al stelelor. Elena Chițimia are sentimentul puternic al acestei minunate solidarități scriind poemul **Comunicare secretă**: „Fără să ne știm plănuiam și

tații. Așa se întâmplă cu **Jurnal nipon**, ciclul de nouă haiku-uri în formula lor canonică, așa cum au supraviețuit din secolul al XVI-lea: „Pod roșu-arcuit/Ziua vine spre mine/în straie shinto” (**Dimineață**) sau: „Ochi oblic mirați/Surâsul răsare vag,/metroul pleacă.” (**Peron cu femeie**).

Din moment ce susținem drept cheie de lectură a volumului simbolul fructului imberb de gutui japonez - grație a inutilității și a decorativului - semnificația majorității haiku-urilor lui Aurel Rău aici trebuie căutată: în strălucirea de o clipă a efemerului, în fulgurația meditativă pe care o trimite în gând urmă pe plajă, o „cireasă putredă sub pași”.

Volumul de față rezistă în cele din urmă și prin disponibilitatea absolută a autorului față de varietatea tonalității: de la ironie la joc, de la reverie la meditația înseninată.

Aurel Rău, Gutui japonez, Editura Timpul 1996

înfăptuim paralele întrevederi secrete... cu aștrii ce coborau peste cetatea eliberată de idoli, fără să ne știm iubeam deopotrivă fulgerul, trăznetul, ramuri înflorite-n torențiala lumină ce curgea peste noi, ce se revărsa în noi, despre care martorii nu spun nimic, mulți rămânând smeriți, ca în parabola orbului...”

Am toată admirația pentru acest gen de poezie atemporală la urma urmei, care respiră doar nădejdea revelației, în timp ce natura ei propriu-zisă este cea a ocultării. Se întâmplă, așadar, următorul fenomen: „cu cât poetul e mai ascuns, mai puțin cunoscut - atenție! -, mai lipsit de expresivitatea pe care i-o cere „baremul zilei”, cu atât iminența iraperii sale într-un alt plan decât cel al poeticului e mai mare. Cu cât lumina atemporală strălucește mai intens în interiorul acestei poezii, cu atât curgerea poeziei este mai lină, mai fericită de voluptăți metaforice, cu atât este mai desuetă!”

Spun aceasta deoarece nu puține sunt locurile în poezia Elenei Chițimia unde poeta ratează întâlnirea cu cuvintele neavând viclenia meșteșugului ce i-ar fi permis să obțină ricoșeul estetic salutar, dar fiind tot timpul ea însăși chiar și atunci când nu scrie „bine”, aceea care nu încetează să se întrebe în poezie și dincolo de poezie „cât timp va mai trece până se vor deschide porțile încremenite în zidul uitării?” Este o întrebare fundamentală, care sună ca un clopot de aur în noaptea veacului și cu toate acestea câți nu sunt aceia care strâmbă din nas în fața unei asemenea rostiri naive, banale, tocite!

Iată, în fond, toată drama, dacă nu chiar tragedia poetului în aceste momente! Când întrebările sale care depășesc limbajul se izbesc de azul indiferent al semenilor, când aceste interogații vitale sunt primite cu nepăsare și suspectate de simplă naivitate omenească, deși ele transcend și întemeiază poezia, atunci ce mai are de făcut bietul poet care este mai mult om decât poet și mai mult înger decât om, ce are de făcut decât să se retragă, să întoarcă spatele acestei lumi și să meargă pe contul lui în direcția unde-l așteaptă răsplata supremă: lumina înveșmântată la moarte?

Având conștiința propriei precarități, dar și speranța în eternitatea care nu strălucește decât în spatele vieților austere, acest gen de poet-om-înger flutură încet din aripile sale subțiri lăsând în urmă cimitire de cuvinte...

Elena Chițimia Armenescu, Regatul ascuns, Ed. Albatros, 1997

CRNJANSKI ȘI AI SĂI

de CORNEL UNGUREANU

Prin 1989, Srba Ignjatovici mi-a explicat că în Universul din 1921 s-ar putea să găsească texte semnate de Ivo Andrici. Romancierul se născuse în 1892 la Travnik și centenarul era aproape. Aș putea să scriu pentru revista lui ceva despre Andrici la București? Cum să nu. Am stat câteva zile în Sala 3 a Bibliotecii Academiei convins că voi găsi textele. Cum să nu fi publicat marele scriitor, laureat al premiului Nobel pe anul 1961, în presa bucureșteană?

De altfel, pentru cititorul care eram, Andrici era un autor eminent și simpatice. Era de-al nostru. Era un sârb sâdoveanu ceva mai norocos. De altfel, ținea la Sadoveanu. Prin 1948 îl trimisese la București pe Miodrag Bulatovici (viitor important romancier, nu-i așa) să-i ia un interviu. Interviu (memorabil, pentru Bulatovici) a apărut și a avut ecou. Bulatovici își amintește de un Sadoveanu foarte volubil, gata să dea sfaturi tinerilor scriitori. Iar de Andrici ca de un bărbat extraordinar, care în momentele lui grele l-a salvat de rău.

În căutarea adevăratului Andrici l-am descoperit pe Crnjanski. S-au format împreună, au fost apropiați, au lucrat amândoi în diplomație. Au corespondat. Până în 1941, viața lor are numeroase similitudini. Din 1941, drumurile lor se despart: Andrici rămâne și scrie cărțile locului: cărțile lui mari. **Cronica Travnikului, E un pod pe Drina, Domnișoara** datează din anii războiului. Sunt cărți despre popoarele care rămân. Sunt romane despre cei care supraviețuiesc.

În **Cărțile** lui Crnjanski (dacă e să luăm ca er **Migrații**) lumea se goleşte de sine. Oamenii sunt în mișcare, sunt chemați de vocile necunoscutului, pleacă. Sunt duși de un gând, de o iluzie, de o credință. În **Migrații** sârbii trăiesc iluzia că își vor găsi adevărata patrie în Rusia. Și pleacă. În Rusia dispar, absorbiți de imesul spațiu - de un imens gol. Sunt romane despre supraviețuire și moarte.

Crnjanski s-a născut la Csongrad, în 1893; în 1896 familia se mută la Timișoara. În 1909 îi moare tatăl. Rămâne la Timișoara până când termină, strălucit, liceul piarist de aici. Joacă fotbal la Chinezul, scrie piesa **Cneazul blestemat**. La Timișoara Miloș Crnjanski comite primele sale poezii, face primele proiecte importante. De la Timișoara navighează între hotarele județului: în 1911 participă la Ciacova la sărbătorirea centenarului Dositei Obradovici.

Prin Timișoara au trecut, în drum spre Viena sau spre Belgrad (sau în Timișoara au rămas o vreme) Vuk Karagici sau Branko Radicevici, întemeietori în spațiul spiritual sârb. E normal ca Miloș Crnjanski să se regăsească aici; și e normal să trăiască aici definiția romanului său de mai târziu. Hotarele puse de încheierea primului război mondial așezau locul nașterii sale, Csongrad, în Ungaria; Timișoara în România; Viena, în Republica Austria. Iar, ca toate să fie sub steaua exilului, în 1918, e membru al Uniunii Scriitorilor Croați. Din aprilie 1941, după ocuparea Iugoslaviei de naziști, romancierul își începe, la Londra, cea mai substanțială etapă a exilului său. Ea va dura practic până în 1965, când se întoarce la Belgrad. Urmează premii literare, tipăriți, retipăriți. E acasă? A ajuns la locul visat? În toamna lui 1977 refuză să mai

mănânce. Va muri la 30 noiembrie al aceluiași an.

Vuk Isakovici, eroul **Migrațiilor**, este mercenar în oastea împărăției; turcii au fost înfrânți cu vreo trei decenii în urmă, Timișoara ocupată de trupele lui Eugeniu de Savoia. Părinții luptaseră acolo, lupta avea sens. Pentru Pavel ca și pentru Arhanghel Isakovici, ca și pentru frumoasa soție, nimic nu mai are sens. Regimentul slavono-dunărean pe care Vuk îl conduce se afundă în locuri necunoscute, poartă bătălii fără rost. Oamenii lui mor sau sunt uciși într-un univers absurd. Vuk Isakovici trăiește rolul lăuntric:

„În fața prăpastiei, a hăului nebunesc în care-și văzu tot trecutul, copiii, moartea soției, soarta fratelui său, întoarcerea oștenilor, plânsetele și vaietele celor ce-l așteptau, Isakovici își dădu seama, o dată mai mult, că viața personală i se irosise și nu o mai putea schimba, și nici soarta ticăloasă a tuturor acelora ce-l urmaseră și care se întorceau acum în bălțile și noroaielor lor./Simțea că nu fusese născut să cunoască o viață doar acest vid sfâșietor, pustietor, în care-l aruncase soar-

ta și care-i provoca gânduri lugubre.../Trebuia să existe undeva o viață mai bună...”

Romanul-epopee are trei părți. Finalul primei părți este acesta:

„Și în timp ce în sufletul său, ca într-un cerc nesfârșit, se rotea neîncetat ideea migrării în Rusia, asupra căreia, în deznădejde și epuizare, după atâtea luni de epuizare și suferință, se aplecase atunci, frământată ca o stea, ultima sămânță a tinereții revoluate. Asta îl reținea deznădăjduit, tulburat, înnebunit deja de chinuri și de jale, între bălțile și apele ce abureau la suprafața pământului, pământ pe care el îl numea dezmiertător Noua Serbie.”

Cei mai de seamă creatori ai sud-estului european, de la Sadoveanu la Andrici până la Kadare și Crnjanski sunt creatori de epopee. **Migrații** ar fi una dintre epopeile cele mai semnificative ale acestui spațiu: din epopeea lui Crnjanski lipsește chiar întemeierea cetății, a Noii Serbii. Lumea lui, poporul lui plecat în căutarea Paradisului Slav se pierde în neant. O epopee definește „contrautopia” modernă.

Timișoara e un reper principal, viu în partea a doua a cărții; trei capitole ample evocă „spațiul timișorean”, așa cum arăta el la trei decenii de la victoria lui Eugeniu de Savoia. Totul e viu, sprijinit pe document. **Cartea a doua** e cartea Timișoarei și a Vienei imperiale, cartea a treia e a Rusiei. Scriitorul, al cărui suflu profetic atinge parametri greu de întâlnit în literatura modernă, scrie o istorie așezată sub semnul marilor lor simboluri. **Migrații** rămâne o carte a exilului perpetuu.

P. S. **E un pod peste Drina... și Migrații** sunt cărți ale marginilor de lume și ale „treceții dincolo”. Unde „dincolo”? Cum trebuie să înțelegem **podul**? În **Antologia Crnjanski** a lui Drasko Regep (Novi Sad, 1993) găsești un segment dintr-o scrisoare a romancierului către Drasko: „Întâi a fost Timișoara, pe urmă Viena, Berlin, Paris, Roma. Sunt convins că cel mai bine primit și înțeles voi fi în cealaltă lume...” Cărțile nu erau decât exerciții de descoperire a punctilor. Cum ar zice Eliade: ieșirea din labirint.

reviste

«APOSTROF»

Ce mai „apostrofează” revista clujeană a Uniunii Scriitorilor vedem, citim în cele 23 de pagini ale celui de-al patrulea număr din acest an, al optzeci și treilea de la momentul zero al apariției acestei importante reviste literare. Că mai mult consemnează, însumează decât apostrofează stau mărturie chiar aceste pagini cu articolele, semnăturile și nu în cele din urmă poemele lor. A propos de poeme: mă tot întreb și acum după ce m-am tot întrebat pe când citeam revista în cauză, pentru ce și de fapt pentru cine, mai ales în ce scop au tradus Adam J. Sorkin și Radu Surdulescu și a publicat „Apostroful” la rubrica „Bibliotecă în aer liber”, adică în pagina nr. 21, poemul lui Mircea Cărtărescu „Self-Portrait in the Flame of a Lighter”? Oare pentru a-l asigura pe cititor că marele lui contemporan poate fi tradus în engleză; pentru a demonstra (cam snobuț!) europenismul revistelor noastre literare, ori, doamne ferește, pentru a face domniile lor, traducători și editori, ce e drept cam ca-n gară, proba de poeticitate a limbii în care scrie - și o face bine - Mircea Cărtărescu? Spun „doamne ferește”, fiindcă după cum bine știm proba aceasta se face numai și numai cu biblia, și spun „cam ca-n gară” cu prejudecata-speranță că prin locul acela unde se circulă mult și în toate sensurile se poate nimeri într-o zi vreun englez care, între două trenuri, răsfoind o revistă românească ar avea surpriza să dea peste un text în limba lui. Firește că nu este aceasta problema fundamentală a „Apostrofului”, dar oare ce problemă minoră nu poate deveni fundamentală prin... insistență; de fapt persistență?... Nu zic eu că n-ar fi frumos și n-ar fi bine să-i oferi cititorului „în aer liber” și puțină universalitate, dar atunci trebuie să-i dai și alternativa la universalitate!... Dincolo de aceasta, „Apostroful” își face foarte bine datoria față de cultura română, prin rubricile: „Puncte de reper”, „Trasee poetice”, „Insertii”, „Cronica limbii”, „Dosar” și celelalte. Mă întorc din nou la „Biblioteca în aer liber”, de această dată pentru „Jurnalul ocult” (VI) al lui August Strindberg. M-am întors numai pentru a-l cita pe marele autor. Iată ce spune el: „Sunt vorbe care uneori trebuie spuse, chiar dacă le dezaprobi și suferi din cauza lor”. Mai sunt în paginile revistei clujene: „Balada înecaților” de Ioanichie Olteanu, poeme de Gabriel Chifu: „A înghețat lumea/până în lava vulcanului/până în ochii sfinților pictați pe biserici/până în sunetele care ies din clopote;” poeme de Virgil Bulat, fragmente din romanul lui D. Țepe-neag „Pont des Arts”, „Vestiarul” care trece în revistă cotidiană și săptămânală și încă alte câteva prețioase rubrici și/sau titluri. (D. T.)

UN VEAC DE CINEMA ÎN ROMÂNIA

de MANUELA CERNAT

La 10 mai 1897, Paul Menu înregistra pe peliculă primul reportaj în imagini din istoria filmului românesc. Avea doar 21 ani. Vârsta marilor vise, vârsta marilor iubiri. Vis cu ochii deschiși, cinematograful va rămâne și marea iubire neîmplinită a lui Menu. Familia îl va sili să renunțe la meseria de „cinematografist”, prea puțin sigură în acele vremuri de pionierat și să preia afacerile înfloritorului magazin de instrumente optice de pe Calea Victoriei, întemeiat de Menu tatăl pe la 1870.

Chipeș, tras prin inel, cu mustăcioară răsucită șmecherește, Paul Menu începuse să fie cunoscut în cercurile mondene bucureștene, ca fericit posesor al unuia dintre primele automobile care tulburaseră cu claxonul lor intempestiv pacea molatecelor amiezi ale patriarhalei noastre capitale. Curând însă își câștigase o bine meritată faimă de as în ale fotografiei cu încântătoare portrete și cu pitorești instantanee din viața Bucureștiului. Colaborator al cotidianului de limbă franceză „L'Indépendance Roumaine”, în urmă cu doi ani publicase un senzațional reportaj fotogra-

fic, raritate la vremea aceea, despre locuri unde hălăduia pe atunci un celebru personaj al pegrei dâmbovițene, banditul Mititelu. Reportajul făcuse vâlvă și cota lui Menu crescuse. Capacitatea de a-și alege subiectele, de a le încadra avantajos și de a le pune în valoare prin lumină erau tot atâtea virtuți care îl recomandau pentru a-i fi încredințat aparatul de filmat achiziționat în primăvara lui 1897 de redacția ziarului „L'Indépendance Roumaine”, pentru a oferi cititorilor săi fideli minunea cinematografului. „Am înțeles de grabă - aveau să declare managerii gazetei conservatoare - că ceea ce ar place cu deosebire publicului nostru ar fi vederile românești (s.n.). Din păcate însă nu e lucru ușor de întreprins. Trebuie aparate și un operator. Aparatele costă scump, iar un operator se găsește greu, mai cu seamă la noi. Am avut totuși fericirea nesperată să găsim unul, pe dl Paul Menu, fiul, fotograf amator, dar de fapt mai destoinic decât alți zece profesioniști la un loc. Odată operatorul găsit am comandat aparatele, de astă dată fiind vorba doar de o problemă de bani. Și ne-am pus pe treabă”.

Pentru acel debut cu adevărat istoric, trebuia și un subiect pe măsură. Calea regală a cinematografului românesc se cuvenea inaugurată cu un reportaj regal. Providența i-a venit în ajutor lui Menu. Soluția se afla gata înscrisă în calendar. Se apropia Ziua Națională. Ziua de 10 mai. Ca de obicei, o paradă militară avea să aniverseze cu mare fast eliberarea României înfăptuită în 1877 prin victoria din Războiul de Independență și încoronarea regelui Carol I, în 1881.

Dis de dimineată, Paul Menu și-a instalat aparatul pe trepid, în Piața Universității, lângă statuia lui Mihai Viteazul, ca să poată filma tribunele și cortegiul. La apariția suveranului, cu inima bătând să-i spargă pieptul, s-a pregătit pentru botezul focului. În timp ce văzduhul via de uralele mulțimii și de acorduri de fanfară, fericitul cineast debutant s-a aplecat asupra prețioasei cutiute de lemn lăcuit, și-a lipit ochiul de vizorul ei și, cu mână tremurândă, a dat primul tur de manivelă. În inima aparatului de filmat, o fâșie subțire de peliculă îl fixa pentru eternitate pe regele Carol I, călare, ocupând loc pe bulevard pentru a prezida defilarea.

A trecut un veac de atunci. Un veac de înălțări și prăbușiri istorice, un veac de pătimire și redempțiune. Calea regală a filmului românesc, deschisă de Paul Menu, nu poate, nu trebuie să se închidă. Anul centenarului nu poate fi decât un an al renașterii. Al speranței. Depinde de noi toți ca cinematograful românesc să renască.

teatru

SLOBOZIA (1)

de REMUS-ANDREI ION

Festivalul studentesc de regie de la Slobozia este un festival de lucru, singurul festival de lucru care a preluat într-un fel stafeta de la Întâlnirile Școlilor și Academii Europene de Teatru organizate (de numai patru ori) la Tg. Mureș și Târgoviște. Slobozia, orașul cunoscut ca loc de baștină al lui Mircea Dinescu și ca închipire texană a boxerului Ilie Alexandru, este din ce în ce mai atractiv pentru studenții regizori, actori și scenografi. Un festival care se desfășoară practic pe câțiva kilometri, între Dallas Slobozia și Centrul Cultural Ionel Perlea. La Dallas, unde caii și struții stau lihniiți de foame pentru că nu mai au patron, studenții au înviorat puțin locul. Organizatorii festivalului au avut o ofertă consistentă: tema „bufonul” pentru studenții din anul unu și doi, premiera celui mai bun spectacol realizat de studenții din anii terminali, patru spectacole de excepție ale lui Alexandru Dabija complete de o serie de ateliere mixate cu cele ale scenografilor Irina Solomon și Dragoș Buhagiar. De la un an la altul apare din ce în ce mai evidentă importanța festivalurilor studentești de lucru, unde atelierele sunt atracția maximă iar antrenamentul în echipe de studenți de la facultăți diferite

prinde cheag. Și mai este ceva important: se evidențiază stilul fiecărei școli de teatru, din București, Cluj, Tg. Mureș sau Iași, se simte chiar o concurență între clasele de același nivel, provincia dorind, cum este și de așteptat, să concureze prin eficiență notorietatea școlii din capitală. Concurența este benefică, evident doar atunci când nu degenerază în insulte și acuze orgolioase între profesori.

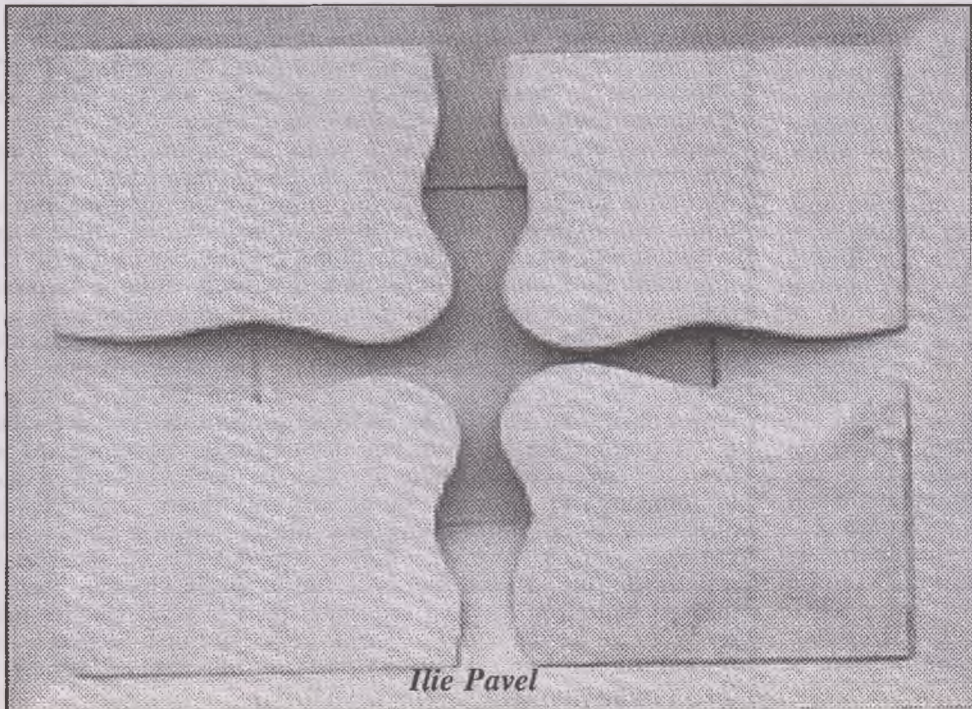
Festivalul de la Slobozia mai are o caracteristică importantă și foarte utilă: într-un mod descriptiv și exact, creează imaginea continu-

ității în teatrul contemporan. Spectacole de palmares se joacă pe aceeași scenă cu exercițiile studentești. Iar studenții scapă un pic de sub papucii și orgoliile profesorilor și pot urmări ateliere ținute de profesioniști care nu au rutina didactică.

E drept că alinierea programului unui astfel de festival nu este o treabă ușoară: să aduni echipa Alexandru Dabija, Irina Solomon și Dragoș Buhagiar pentru ateliere cu studenți regizori și scenografi, să organizezi o suită cu spectacolele lor cele mai reușite care dubleze serialul de exerciții pe tema „bufonul” și spectacolele cele mai curajoase ale viitorilor regizori este o performanță unică până acum în festivalismul autohton. Festivalul merită însă comentat pe fiecare segment. În cazul spectacolelor lui Alexandru Dabija doar enumerarea ține de economia rubricii. „Frații” la Teatrul Alexandrescu din Brașov, „Orfanul Zhao”, „Jucăria de vorbe” și „Mult zgomot pentru nimic” la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. Spectacolele au fost precedate și urmate de ateliere ținute de Dabija și scenografii săi. Studenții la regie și scenografie au lucrat machete de costume și spații scenice.

În final întrebarea sau nedumerirea, despre importanța spațiului de joc, nu a mai rămas în suspans; Dabija își iubeste scenografia la fel de mult ca și actorii, la fel de mult ca și spectacolele.

Așa a apărut și cartea „Suită de vorbe și imagini” tipărită de festival. Vorbele lui Dabija sunt irepetabile, spectacolele de neimitat, stilul foarte deschis și direct. Și mai mult, scenografia Irina Solomon și Dragoș Buhagiar luminează scena, îmbracă personajele, construiesc decorul, adică lucrează foarte mult!

Ilie Pavel

LIEDURI PE VERSURI DE CARMEN SYLVA

de GRETE TARTLER

Săptămânile de dialog cultural Suedia-România au cuprins și un recital de lieduri ale compozitorului Ivar Hallström (n. 1826), cel numit un „Glinka al Suediei”, pianist, teoretician, profesor. Datorită celebrității dobândite în epocă era adesea oaspetele caselor regale ale vremii și probabil în acest context a devenit interesat de versurile reginei Elisabeta (Carmen Sylva).

Săgetătoare multilaterală (n. 29 decembrie 1843), principesa de Neuwied avusese parte de o educație specială, la care au contribuit și poetul Ernest Moritz Arndt și vestitul profesor Sauerwein; încă din primii zece ani de viață vorbea italiană, engleză, franceză, latină (traducea din Ovidiu, Horațiu, Cicero), fiind o pasionată de basme și poezii populare. La 16 ani scria în jurnal poezii; i se spunea „Principesa *Waldroschen*” (Roză de pădure), ceea ce a determinat-o în alegerea pseudonimului literar (Carmen Sylva). În 1862 și-a început seria de călătorii (Germania, Franța,

Rusia - la Sankt Petersburg ia lecții de muzică avându-i profesori pe Anton Rubinstein și Clara Schumann). În 1867 a vizitat Italia, iar în 1868, după o ședere la Paris (în care a tradus din Carlyle) a plecat cu mama ei în Suedia, la familia regală cu care era îndeaproape înrudită. Impresia făcută de Suedia asupra tinerei e covârșitoare - „Țara Poeziei”. Pentru a o cunoaște și înțelege cu adevărat a învățat suedeza, citind în original operele celor mai populari autori suedezi. Se pare că acolo a dat celebra replică: „Singurul tron care m-ar putea atrage ar fi acela al României, fiindcă acolo așa mai avea ceva de făcut”. Este și anul în care s-a căsătorit, la Neuwied, cu Principele Carol. După aproape un deceniu de intensă consacrare României (studiul limbii române, politicii, culturii...) e sfătuită de Vasile Alecsandri să publice. La rezervele ei - că acest lucru nu ar fi potrivit unei regine - Alecsandri rostește vestitele cuvinte: „Poezia nu va fi decât o coroană în

plus”. În 1880 publică la Leipzig primele scrieri originale (*Sapho Hammerstein* și *Furtuni*) iar în 1881 volumul de traduceri „*Poezii românești traduse în nemțește*”. Stilului ei i-a fost adesea aplicată eticheta: „bijuterii” (ceea ce se potrivește liedului). După numeroase volume în versuri și proză (unele scrise în colaborare cu Mite Kremnitz), după o glorioasă perioadă de mecenat (într-un București care trăia în plin avânt modernizant, cu Ateneul a cărui sonoritate a rămas și astăzi inegalabilă, cu noile cartiere Cotroceni, Kisseleff, Piața Romană...) întâia regină a României a lăsat o amintire „plină” - viață și operă dintre cele mai dense.

Liedurile lui Ivar Hallström, în interpretarea promotorilor liedului românesc Bianca și Remus Manoleanu, cărora li s-a adăugat tânărul tenor Gabriel Câte, dezvăluie, pe lângă delicatețe miniaturală, o sobrietate și profunzime vizibile chiar și în finul gramaj al muzicii de cameră. La Palatul Cotroceni, acolo unde au mai răsunat cândva, cuvintele poetei au reînviat o lume uitată - document sonor emoționant.

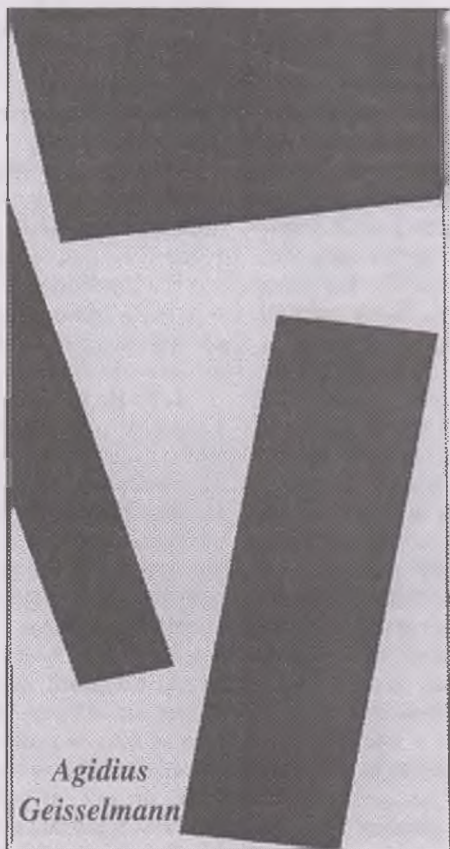
biblioteca noastră

- **Cicatricea** (Lucian Strochi), proză, ed. Răzeșu, 9.900 lei.
- **Clipe de viață - Gina Patrichi** (Mircea Patrichi), memorialistică, ed. Unitext, preț neprecizat.
- **Cincizeci de romane și alte utopii** (Ioan Flora), poezie, proză, ed. Eminescu, preț neprecizat.
- **Folclor poetic eminent nou** (Lucian Perța), versuri, ed. Jurnal de Sighet, 6999 lei.
- **Deportarea în Bărăgan** (Smaranda Vultur), memorialistică, ed. Amarcord, preț neprecizat.
- **În numele tatălui** (Gheorghe Pârja), versuri, ed. Cartea Românească, 1530 lei.
- **Un englez neliniștit** (Ion Hobana), eseuri, ed. Fahrenheit, preț neprecizat.
- **Un imperceptibil miros de Socrate** (Anca Pedvis), versuri, ed. Cartea Românească, preț neprecizat.
- **Joia cărnii** (Răzvan Ioan-Boanchiș), proză, ed. Charme Scott, 7000 lei.
- **Capricii** (Olga Delia Mateescu), teatru, ed. Unitext, preț neprecizat.
- **Nevinovat amurgul** (Ion Vișovan), versuri, ed. Helvetica, 10.000 lei.
- **Marea iubire** (Simion Bărbulescu), proză, ed. Carminis, 10.000 lei.
- **Chemarea străjerilor** (Simion Bărbulescu), versuri, ed. Scrisul Prahovean, preț neprecizat.
- **Zodiacul ticăloșilor** (Bogdan Nițoescu), proză, ed. Oscar Print, preț neprecizat.
- **Stele pe liră** (Domnița Georgescu-Moldoveanu), versuri, ed. Semne, preț neprecizat.
- **Pui de greier** (Domnița Georgescu-Moldoveanu), versuri, ed. Semne, preț neprecizat.
- **Memoria semnelor** (Mihai Antonescu), proză, ed. Calende, preț neprecizat.

lumea literară

ÎN SFÂRȘIT, SUBVENȚIILE

S-au acordat subvențiile din partea Ministerului Culturii pentru unele reviste literare. În ceea ce ne privește, nu vom beneficia de o sumă prea mare (în comparație cu publicațiile surori) dar, fiindcă este pentru prima oară când Guvernul ne are în atenție (firește, prin comisiile de specialitate) nu putem decât să-i urăm o viață lungă. Avem interes - nu? - să mai câpătăm și altă dată. Nu pentru noi, câțiva redactori ai revistei, ci pentru scriitorii care publică, în număr tot mai mare, în paginile **Luceafărului**. ● La Vișeu de Sus s-au desfășurat „Armoniile de primăvară”, ajunse la ediția a XIX-a, manifestare care include recitaluri de poezie, concursuri literare, spectacole de muzică populară și altele. Fiindcă pe noi ne interesează ce ține de literatură, iată ce premii s-au oferit: **Marele Premiu și al Jurnalului de Sighet** - Daniel Moșoiu. **Premiul Luceafărul pentru Poezie** - Iuliana Coman. **Premiul Luceafărul pentru proză** - Francis Nona. **Premiul Revistei Graiul Maramureșului** - Văsălie Dohotaru. **Premiul Despărțământu-**

lui Vișeu-Iza - Cenaclul M. Eminescu. **Premiul revistei Archeus** - Amalia Dragomir și Gabriel Ciuban. **Premiul Casei de Cultură Vișeu și al Cenaclului Andrei Mureșianu** - Tinu Coroianu. **Premiul publicației Cronica de Poeni** - Anca Fortun. **Premiul special pentru grafică** - Vasile Mircea.

● La Suceava a avut loc festivitatea de acordare a premiilor literare pe anul 1996 ale Societății Scriitorilor Bucovineni.

Juriul, prezidat de criticul literar Mircea A. Diaconița, a atribuit următoarele premii. **Premiul pentru critică și istorie literară** - Adrian Dinu Rachieru, pentru volumul **Poeți din Bucovina**. **Premiul pentru poezie** - Ion Cozmei, pentru volumul **Tâlcuitorul de semne, și Florin Bratu**, pentru volumul **Ar fi zis arborele**; **Premiul pentru proză** - Constantin Arcu, pentru romanul **Omul și fiara**; **Premiul pentru publicistică** - Dumitru Covalciuc (Cernăuți), pentru **Almanahul literar „Țara Fagilor”**; **Premiul pentru debut** - Gabriel Daliș, pentru placheta de versuri **Semnele de sâmbătă**.

Jean-François Revel în dialog cu Olivier Todd

Jean François Revel este unul din scriitorii, teoreticienii și publiciștii care se bucură de notorietate nu numai în Franța. Scrierile sale, indiferent de domeniul abordat, au stârnit în discuții pro sau contra. Niciodată nu i-a fost însă contestată calitatea scriitorului, a documentării, argumentarea. S-a născut la Marsilia în 1924. A absolvit Școala Normală devenind profesor de filozofie. A predat până în 1963. Redactor șef al paginilor

literare la *France-Observateur* (1960-1963). Consilier literar la editura Julliard (1960-1965), apoi la editura *Robert Laffont* (1965-1977). Editorialist literar și politic (1966-1978) înainte de a fi director la *L'Express* (1978-1981). Din 1982 editorialist la *Le Point*. Cronicar la RTL din 1994 (emisiunea „Franc-parler”). De curând i-a apărut un amplu volum de *Memorii* care, cu siguranță va stârni noi discuții. Urmează să mai apară, la editura *Plon*, *Le voleur dans le maison vide*.

Cunoscutul publicist Olivier Todd a publicat în numărul din februarie a.c. al revistei *Live* o amplă convorbire cu Jean-François Revel din care reproducem:

Olivier Todd: De ce îți publici acum *Memoriile*? Ai impresia că ai devenit o instituție?

Jean-François Revel: Dimpotrivă, cred că sunt un lăturlic. A îți scrie *Memoriile* înseamnă a vorbi despre un trecut relativ îndepărtat, oarecum despersonalizat în raport cu tine însuși, zărindu-te printr-un perete de sticlă, cel al timpului. Ce mi s-a întâmplat după 1983 nu înseamnă pentru mine trecut. E încă prezent. *Memoriile* carierei mele literare m-au făcut să scriu și eseuri, aș vrea să revin la povestire.

O. T.: De ce pseudonimul Revel. Sau cel de Ferral în vremea Rezistenței?

J.-F.R.: Ferral este un personaj din *Condiția umană*, o carte pe care altădată am iubit-o... Anumite romane se ofilesc. Revel? Ca profesor de filozofie în 1957, m-am gândit că nu e prea ingenios, pentru a-mi entuziasma elevii, să semnez o lucrare în care le explicăm că filozofia este o farsă, Ricard, asta ca să simplific. Bineînțeles că este mai complicat. Mă duceam cu niște prieteni la un restaurant, *Chez Revel*, pe strada Montpensier. Multă vreme am fost *Ricard zis Revel*... Apoi mi-am schimbat legal patronimul.

D. T.: *Hoțul din casa goală* (*Le voleur dans la maison vide*) este titlul unui roman. Povestea ta nu are o ordine cronologică, fiind totuși foarte clară. Te duci, vii, revii într-o construcție în spirală și contrapunct.

J.-F. R.: Sunt două categorii de memorii. *Memoriile-roman*, *Confesiunile lui Rousseau* și *Memoriile lui Saint Simon*, modele strivitoare. Ele sunt valoroase prin calitatea povestirii, originalitatea limbii. *Memoriile-document* sunt valoroase prin informațiile pe care le oferă. Nu din cauza amintirilor pe care le mărturisesc și doresc să fie citite ci din cauza modului cum le prezint. Nu este o carte consacrată oamenilor de seamă datorită celebrității lor. Vorbesc de oameni foarte amuzanți sau impresionanți pe care i-am întâlnit cu aproape treizeci de ani înainte. M-am întâlnit cu mulți oameni importanți care

„Cu cărțile pe masă mărturisind cinstit, am pentru Jean-François Revel - spunea Olivier Todd - un amestec de afecțiune, prietenie, admirație și recunoștință”. Pentru întâia oară Jean-François își mărturisește viața până în 1981, răspunde întrebărilor pe care și le pune sau i le pun cititorii celor douăzeci de cărți importante, din cele patruzeci de țări în care au fost traduse. Cine este, de fapt, omul și bonomul, enciclopedia ambulantă, prietenul, amantul, soțul, tatăl de familie, adversarul din umbră al atâtor scrieri? Acum analistul se află în spatele portretistului, gânditorul alături de artist. Este elevul normalist de demult, vechiul director de la *L'Express*, călătorul continuu care descrie fără menajamente momente cheie, întâlniri cu numeroși necunoscuți și numeroase celebrități. Stilul său trebuie savurat. Scriitor, arzător, cu zone melancolice, feroce, afectuoase. Precis, clar/plăcut, scriitorul este egal cu gânditorul = un om modern, devenit clasic. Revel este patologic punctual, ajunge întotdeauna mai devreme la întâlniri. Are un defect incontestabil polemic și intelectual, a fost și este înaintea multora din marii și micii maestri ai obiceiurilor pariziene. Nu toată lumea este Revel, este reveliană. Dar toată lumea începe să fie și va fi. Acest individ insuportabil, orice s-ar spune, este în pericol de a fi canonizat cu antipatie.

UN BULIMIC AL LECTURII

nu au devenit niciodată celebri și cu mulți oameni celebri care nu sunt deloc remarcabili. Și acum, printre cei mai buni prieteni ai mei este un negustor de vinuri belgian, un negustor de fructe și legume tunisian, pescari de mare, agricultori... De obicei intelectualii nu au contact cu poporul decât prin intermediul frizerului sau al șoferilor de taxi...

O. T.: Cum te consideri fizic sau moral?

J.-F. R.: Adolescent, mă vedeam un viitor don Juan. La douăzeci de ani mi-am dat seama că nu aveam înfățișarea unui don Juan, ceea ce nu mă împiedica să duc o viață personală fericită. În rest, mă consider un accident. Și, de asemenea, un buric al literaturii, al documentării. După ce am citit 75 de pagini despre moneda unică mi-am spus: îți va deteriora stilul, este o limbă păsărească, de neînțeles. Am deschis un clasic pentru a-mi purifica stilul. Am lucrat mult, fără să duc, totuși, o viață de călugăr. Uneori chiar, m-am distrat din plin. În *Pour l'Italie* am scris, glumind, că pregătesc o carte, *Les deux gouffres de la morale et de la digestion* (Cele două abisuri ale moralei și ale digestiei), aluzie la cartea lui Bergson *Les deux sources de la morale et de la religion*. Întâlnesc chiar acum, la TGV, oameni care îmi spun: „Nu ați publicat încă *Les deux gouffres*...” Niciodată nu m-am putut hotărî să fiu numai universitar sau numai scriitor sau doar gazetar. Asta nu înseamnă că domeniile care m-au interesat, istoria, critica de artă, poezia, economia... m-au îndemnat să devin un specialist eminent în aceste domenii.

O. T.: Ești însă un specialist al mâncării bune și al vinului bun?

J.-F. R.: Relațiile mele cu alcoolul sunt filigranate în cartea mea. Trebuie negociate. Prevăd perioade de abstenențe. Am căutat în viață să încerc a găsi un echilibru, fără a mă resemna la o oprire definitivă, de care nu sunt în stare. Asta m-ar cufunda în abisuri de tristețe.

O. T.: Ai dedicat cartea tatălui tău. Ați fost

supărați când era de partea lui Petain?

J.-F. R.: Asta nu m-a împiedicat să-l scot din închisoare după Eliberare. Și-a pierdut, la un moment dat, mințile pe plan politic. Era însă un om deosebit, provenind dintr-un mediu foarte sărac. Inteligența sa naturală i-a dat posibilitatea să reușească în viață. Citea foarte mult, avea o cultură a contactului direct cu teatrele. Era un cunoscător în pictură. Lui îi datorez, înainte de orice, că nu iau în serios statutul de scriitor, de pictor, de filozof, pe care gândirea convențională și mediatică de moment le abordă.

O.T.: Ai abordat „femeile vieții tale” și copiii. Și totuși, ai detestat întotdeauna anumite obligații ale vieții de familie. În *Memorii* vorbești cu mai multă precizie de Paola, eroina nuvelei din *Pour l'Italie*. O altă femeie pe care o iubești foarte mult, Claude Sarraute, este aproape absentă din *Memorii*, de asemenea un alt scriitor, soacra ta Nathalie Sarraute.

J.-F. R.: Episodul Paola, din anii 50, beneficiază de „efectul ciudățeniei” brechtienne: mă văd ca altcineva, ca un personaj de comedie. M-am căsătorit cu Claude acum treizeci de ani. Despre această căsătorie, nu simt nevoia să vorbesc, simt nevoia să o trăiesc, doar atât. Nu am vrut să o evoc pe Nathalie Sarraute pentru care am o mare admirație. Vorbești foarte greu despre opera cuiva pe care îl vezi des. Opera ei este originală, uluitoare. Sunt puține opere în istoria literaturii noastre ca a ei, care discută despre tot, subiecte și tehnică. Dacă aș comenta-o aș dori să o eliberez de pedanteria care o înconjoară. Din opera ei admir mai ales teatrul. *Pour un oui ou pour un non* (Pentru un da sau pentru un nu) este o piesă prestigioasă. Ea a reinnoit teatrul, poate mai mult ca Beckett. Aș socoti-o pe același plan cu Ionesco, fără ca tematica să aibă vreo legătură.

O. T.: Citim despre tânărul elev de liceu Ricard: „nu îmi negam inteligența, dar nu puteam suferi ce făcea”. Și azi este la fel. Tu ești, în primul rând un scriitor - un artist al

cuvintelor - un filosof al istoriei și al moravurilor - mai mult empiric decât naționalist - în cel mai strict sens. Se poate cita - ca o cochetație: „Nu am fost niciodată pe deplin serios, iar acolo unde sunt nu se întâmplă doar într-un domeniu”. Nu este impresia prietenilor sau a dușmanilor tăi foarte numeroși. Cine este acest insuportabil Revel? Apoi lectura ta uneori obsesivă - politică, P. S. - din ultimii ani?

J.-F. R.: Obsesivă? Da și nu. Cărțile mele politice sunt, de fapt, cărți de filosofie. Una din marile întrebări din **La tentation totalitaire** (Tentația totalitară) din 1976 este: de ce în societățile libere există atâția oameni care urăsc libertatea voind cu orice preț să trăiască într-o societate totalitară? De ce, cu toate că țările totalitare se subrezesc din ce în ce, noi ne străduim să le perpetuăm? Nu este o obsesie, este mai curând un subiect impus de realități. În **La connaissance inutile** (Cunoașterea inutilă) din 1988, am pus problema raportului dintre om și adevăr, fugind în fața adevărului. Sunt capitole despre gazetărie, învățământ, manuale școlare, politică... Nu sunt însă decât exemple. Unele aparțin epocii lui Demostene: Atenienii nu voiau să înțeleagă că Filip al Macedoniei urma să îi înfulece, să distrugă cetatea greacă. De ce specia umană nu a folosit decât parțial informațiile adevărate pe care le avea sub ochi, este o mare problemă filosofică - refuzând să vadă ce știe. Ea preferă catastrofele lucidității.

O. T.: Ce părere ai despre modul și statutul intelectualilor francezi azi?

J.-F. R.: Sunt împotriva ideii că intelectualii trebuie să aibă un statut. Ei au influență sau ecou în situații simple, nu însă fără importanță când este vorba să ia poziție împotriva Hutușilor, Tutsi-ilor, Bosniacilor, din motive umanitare. Foarte bine, bravo. Istoria influenței pe care ar exercita-o intelectualii asupra vieții politice ar trebui să fie nu prin lovituri de cuvintelor de oriunde ca în Franța, unde se pare mitologică. La noi intelectualii nu influențează societatea decât enunțând slogane. Influența intelectualilor ar însemna influența prin ideile lor, prin documentele și raționamentele pe care se sprijină. Intelectualii au influență în Franța doar dacă măgulesc un nedeslușit „politic corect”. Să ne referim la învățământ: ni se explică faptul că tinerii sunt din ce în ce mai chinuți pentru că, atunci când termină învățământul secundar cu diplomă, nu pot găsi de lucru. În același timp, ni se explică că este perfect legitim să nu îi obligăm să lucreze cât sunt încă în liceu. Dacă elevii își trec timpul insultându-și profesorii, ca să le rupă gura, nu riscă să învețe prea mult. Ce influență a avut cartea lui Maurice Maschino, **Voulez vous des enfants idiots?** Sau raportul comisiei Fauroux? Cum ne-am putea permite să spunem că pentru a învăța ceva, trebuie, poate, să muncești! Ce scandal!

O. T.: În cartea ta, există, ici și colo, schițați unii oameni. Ești crud cu Mitterrand, nu prea politicos cu Giscard. Lui Chirac îi lași beneficiul îndoielii...

J.-F. R.: În memorii mă interesează personajele politice, dramaturgia, punerea în scenă, caracterul, tipul, felul de a vorbi. Oamenii de stat străini pe care i-am cunoscut, americani, portughezi, spanioli, italieni, când primesc un scriitor, îi pun întrebări. Asta nu înseamnă că țin cont de răspunsul lui. Îl ascultă, notează. L-am cunoscut pe Mitterrand timp de douăzeci de ani. Nu asculta, nu întreba. Singurul său obiectiv moral pe lume era supraviețuirea sa politică. Nu îl interesa vreo idee politică - naționalizarea, privatizarea,

reforma unui sistem școlar - raportată la o analiză reală a subiectului. El era asemeni jucătorului care spune: „Va câștiga 8, îl voi juca pe 8”.

O. T.: Cum vezi azi filozofia franceză? În legătură cu Tran Duc Thao, prietenul tău de la Școala Noarmală în 1942, fenomenolog trecut de atunci la marxism, tu spui că „era un filozof pur și în acest sens el nu se întreba niciodată dacă o filozofie este adevărată sau falsă”... vezi progrese de la publicarea cărții **Pourquoi des philosophe**, în 1957?

J.-F. R.: Tran Duc Thao a fost strivit de vameșii Hanoiului, când s-a întors în Vietnam. Ultimul val al filosofiei tradiționale, construcția sintetizată, interpretarea realului o considera superioară științei; marile ideologii filosofico-politice s-au prăbușit. Noi am ieșit din aceste tunele, Sartre, Foucault, filosofia tradițională. Pe de altă parte, ideea, apărută în secolul XVIII: a îți căuta fericirea și echilibrul personal nu înseamnă o înțelepciune personală ci constituirea unei societăți drepte, astăzi a fost abandonată. Acum revenim la lucruri de înțelepciune practică. Comte-Sponville redescoperă virtuțile politicii, ale moderației. Găsesc multe calități ultimei cărți semnate de **Luc Ferry, L'homme-Dieu ou le sens de la vie**. Începem a gândi fără dogmatism. Se revine la o filosofie, în fond, foarte modestă, a cunoașterii uzanțelor vieții în societate, la ceea ce se înțelegea

prin filosofie pe vremea a lui Montaigne. Așa se explică interesul pentru o înțelepciune moștenită de la filosofia antichității grecești, sau pentru un anumit creștinism, sau pentru budism.

O. T.: În **Le vouloir dans la maison vide** ești dur cu ziaristii. Chiar titlul capitolului „Cea mai tânără meserie din lume...” te duce cu gândul la „cea mai veche meserie”.

J.-F. R.: Titlul inocent! Este o constatare: meseria de ziarist s-a născut cu adevărat în secolul al XIX-lea. Am vrut să arăt că mediul gazetăriei este reflexiv ansamblului societății. Nu îi disprețuiesc pe gazetari așa cum nu disprețuiesc nici alte ființe omenești. Sunt de tot felul. Sunt oameni foarte inteligenți și foarte scrupuloși, cu o cultură vastă, alții sunt incompetenți, nu verifică nimic, nu au informații de bază sau sunt îngrozitor de părtinitori din punct de vedere politic, sau în raport cu o școală literară sau artistică specială. Am condus paginile culturale de la **France Observateur** la începutul anilor 60; unii critici susțineau abstracția lirică, alții abstracția peisagistică; meseria criticului de artă înseamnă a deveni purtătorul de cuvânt al uneia sau alteia din școli. La **L'Express** când vedeam gazetari plecând pentru un reportaj într-o țară străină fără a acumula documentarea elementară - având un excelent serviciu de documentare - îmi spuneam că nu o să iasă nimic.

O. T.: Ți se va reproșa, poate, că vorbești prea mult de **L'Express** unde ai fost director din 1978 până în 1981.

J.-F. R.: Le va fi teamă. În realitate viața unei gazete, a unui ziar este foarte puțin cunoscută. Am intrat la **L'Express** ca editori-

alist la secția culturală. Eram liber să plec oricând, având și alte venituri, datorită cărților mele. Am trăit toate crizele, plecarea unei părți din echipă pentru a înființa **Le Point**, vocația politică a lui Jean-Jacques Servan-Schreiber și a Françoisei Giroud, deveniți miniștri... De fapt, nu am fost fundamental ziarist. În privința relațiilor cu redacția, cu proprietarul, cu publicul, cu lumea politică sau cu lumea culturală - la fel de partizană și de rachiunoasă cu lumea politică - prea puțini au fost ca mine, putând să îi descrie, voind să o facă. Astea fiind zise, nimeni nu trebuie să se bazeze pe **L'Express** pentru a judeca toate ziarele. Direcția a fost grea. Noi criticaserăm Programul comun în 1972. Nu l-am așteptat pe Jimmy Goldsmith. De asemenea două treimi din redacție era de stânga. Pentru ei a nu susține uniunea de stânga era o crimă împotriva umanității.

O. T.: Vorbești de Jimmy Goldsmith cu un ton dulce-amar... Recunoști că era foarte inteligent. Dar mai spui „absolut inflexibil”, „ușor influențabil”, „periculos de versatil”. Vorbești apoi de „viclenie”. Copita măgarului, glumeață i-o dai, întrebându-te dacă nu era „o cârtiță socialistă însărcinată cu discreditarea liberalismului”.

J.-F. R.: Jimmy este una dintre personalitățile cele mai pitorești din câte-am întâlnit vreodată, unul din cele mai amuzante personaje ale timpului nostru, trebuie

observat...

O. T.: ...Original și marginal?

J. - F. R.: Dacă vrei. El tipizează - un cuvânt barbar - un caz precis: un miliardar care vrea să-și exercite influența pe căi culturale, gazetărești sau de alt fel. El își spune: am făcut avere, acum vreau să schimb lumea sau să o influențez. Are o idee extraordinar de naivă despre modurile de persuasiune. Nu înțelege că pentru a schimba părerea oamenilor nu trebuie să-i bombardezi cu afirmații. Servan Schreiber și Françoise Giroud știau că metodele de influențare a opiniei publice sunt indirecte. Picătură cu picătură. Este, de altfel, și principiul meu. M-am oprit la Jimmy, mai întâi că este interesant, în culori, și apoi, așa îmi pot permite să pun problema relațiilor dintre redacție și proprietari.

O. T.: Ce impresie îți face etichetarea de „om de dreapta”. Poți spune, împreună cu Camus, că te socotești mereu de stânga - „din păcate pentru ea și din păcate pentru mine”?

J.-F. R.: Bineînțeles. Nu am încetat să mă socotesc a fi de stânga. La origine, a fi de stânga înseamnă a lupta pentru adevăr și libertate, pentru maximum de justiție socială. O justiție socială stabilită prin metode bune, nu după metode care eșuează, ca redistribuirea cu orice preț care slăbește economia. Combătând regimurile totalitare nu admit a fi considerat om de dreapta de cei care le-au susținut, de cei care glorifică încă pe Fidel Castro. Dacă a-l socoti respingător pe Fidel Castro înseamnă a fi de dreapta, ei bine, eu vreau să fiu de dreapta. Asemenea

copilării dovedesc o totală scleroză intelectuală. Ceea ce se numește astăzi de stânga nu mai este decât un clan, un soi de trib, o adunare de specialiști în escrocherie, în relații publice, manipulatori abili, posedând arta de a prezenta idei și teorii care au produs cele mai mari catastrofe în istoria umanității drept lucruri progresiste.

O. T.: Ce ai simțit când a căzut Zidul Berlinului?

J.-F. R.: Nimic special: o confirmare. A venit mai repede decât am așteptat-o. Credeam în fragilitatea regimurilor totalitare. Am insistat asupra incapacității lor de a supraviețui dificultăților, adăugând că posibilitatea de a le supraviețui provine din ajutoarele pe care, cu stupiditate, le dau democrațiile. Când Zidul a căzut m-a cuprins, totodată, și o anumită tristețe.

O. T.: Că nu s-a întâmplat mai devreme?

J.-F. R.: Nu. Mi-am spus că nu vom trage învățăminte din asta. Ceea ce se confirmă. Nu s-a făcut, cu adevărat, analiza motivelor pentru care atâția oameni au crezut în comunism fiind îngăduitori cu el. Se vorbește doar de nazism, evitând a se vorbi de comunism. Ambele sunt legate. Așa cum a afirmat Markus Wolf, vechiul șef al serviciilor secrete din Germania de Est, Stalin a omorât mult mai mulți comuniști decât Hitler.

O. T.: În Franța ni se arată Robert Hue drept ultima încarnare a comunismului cu față umană; închipuiește-ți, îl interesează pictura! Ca pe Andropov.

J.-F. R.: Evident. Franța este întârziată. În acest domeniu dă înapoi.

O. T.: Pe care din cărțile tale o preferi? Pe care a-i recomanda-o tinerilor cititori care nu te cunosc?

J.-F. R.: Cea mai dragă inimii mele este: **Pourquoi des philosophes**, cu completarea **La caballe des devots**. În afara acestei cărți, șira spinării operei mele este formată din **Ni Marx ni Jesus**, **La tentative totalitaire**, **Comment les democracies finissent** și **La connaissance inutile**. Pentru a înțelege greutatea de după comunism aș recomanda **Le regain democratique**. În ea analizez pe larg experiența Gorbaciov. Vorbesc de asemenea de problemele lumii a treia, de evoluția vechilor democrații minate din interior de corupție și de străvechea problemă: „Ce este o societate viabilă?”

O. T.: Acum vreo cinsprezece ani, într-o seară ți-am spus: „Specia umană s-a servit întotdeauna de armele pe care le-a inventat. Crezi într-al treilea război mondial atomic cu rezultatele care se pot bănuși?” Mi-ai răspuns: „Nu este imposibil!” În **Memorii** îmi pari mai optimist. Spui: „Specia umană merită, chibzuind bine, să trăiască”. Poate merita să supraviețuiască sau să nu supraviețuiască...

J. - F. R.: Când ți-am răspuns eram în 1979. Situația nu fusese niciodată atât de periculoasă. Erau uriașele amenințări ale Uniunii Sovietice. I se acordase paritate nucleară. Sovieticii amenințau toată zona Golfului, se infiltrau în Africa. Exista riscul ca Vestul să nu vadă o altă ripostă decât fluturarea în aer a amenințării atomice. Noi eram, așa cum se numea în epocă, o „fereastră” foarte periculoasă pentru echilibrul Est-Vest. Insistența pentru schimbarea părerii nu mai conta. Se știe că dispozitivul militar, mai ales nuclear al Sovieticilor în Europa de Est era un dispozitiv, o „poziție” cum se spune, ofensiv, nu doar defensiv. Sovieticii pierduseră războiul din Afganistan datorită lui Reagan. În Angola și Mozambic n-a mers. Din 1985 situația a devenit total diferită.

O. T.: Ești agasat când nu se dă destulă

importanță stilului tău?

J.-F. R.: Nu prea profund. Este adevărat că există o prejudecată. Azi se consideră că doar ficțiunea înseamnă literatură. După un asemenea criteriu, Homer, Titus Livius, Tacit, Montaigne, Toqueville nu ar fi literatură.

O. T.: Te gândești la moarte?

J.-F. R.: Evident. Eu m-am oprit mereu la Epicur și la Montaigne. Un capitol din Montaigne se numește „Filosofând înseamnă

a învăța să mori”. Eu însă nu prea sunt foarte de acord cu asta. Așa ceva nu se învață. Nu se învață ceea ce nu se poate repeta. Moartea este un fapt unic, un fapt brutal. Pornind de la momentul în care nu crezi în lumea de dincolo sau într-o reîncarnare, nu mai rămâne decât neantul.

În românește de Andriana Fianu

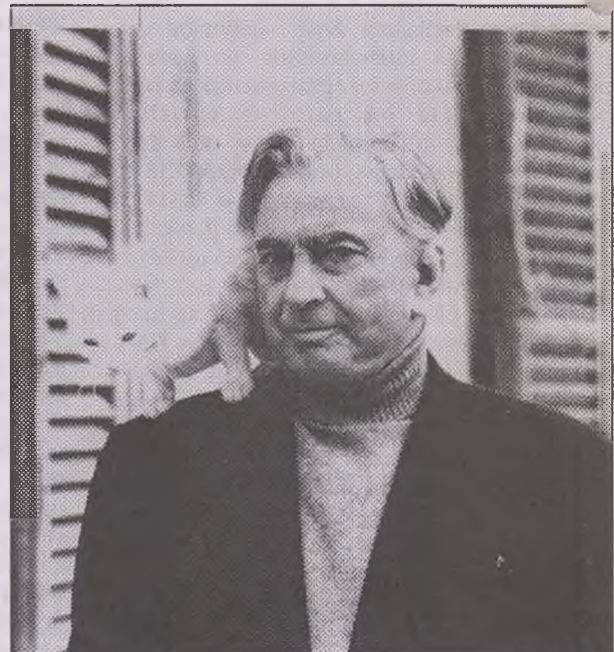
— cartea străină —

INTRIGĂ ȘI (HOMO)EROTISM ÎN MEMORIALISTICA LUI GORE VIDAL

de ION CREȚU

Pentru cititorul român, obișnuit cu pudibonderia antedecembristă, seninătatea cu care unii scriitori americani se referă la apucăturile (homo)erotice ale unor confrați poate părea excesivă. După cum excesiv pare și sarcasmul portretelor făcute unor personalități literar artistice. Cuvântul sex, se știe, era unul dintre numeroasele tabu-uri ale moralei comuniste asupra căruia cenzura veghea încrunțată; tămâierea VIP-urilor - un ritual încurajat pe toate căile. Dacă unii memorialiști - Mircea Zăciu, Paul Goma - ne-au obișnuit, după 1990, cu o oarecare lipsă de complezență vis-a-vis de contemporani, trimerile, fie și aluzive, la eventuale devieri comportamentale sexuale continuă să fie trecute sub tăcere cu extremă discreție (fiind apreciate drept o chestiune strict personală, extraliterară/cultură) iar lumea cultural-artistică face un secret din gusturile ei amoroase indiferent de natura lor. Chiar într-o țară cu moravuri mai flexibile, cum este Anglia, textele cu teme homosexuale ale lui E. M. Foster au apărut abia după moartea sa. Și fiindcă am amintit de Albion, hotărârea lui Tony Blair, noul premier laburist, de a include în cabinetul său un homosexual notoriu va șoca, suntem siguri, multă lume. O bilă albă Editurii Univers care a publicat nu de mult Orașul și stâlpul, romanul care i-a adus lui Vidal o notorietate rapidă la publicarea lui, în 1948.

Firește, când ținem cont că legea - inclusiv noul Cod penal - taxează la noi cu ani de închisoare practicile homosexuale, iar opinia publică amenință cu excomunicarea, nu este de mirare că cea mai bună payază pentru cei „nonconformiști” este discreția deplină. Singurul, poate, care a rupt codul tăcerii în această privință a fost, după știința mea, Ion Negoitescu, puțin timp înainte de a muri, dacă nu mă înșel și tocmai din Germania. De aceea, lectura amintirilor lui Gore Vidal, măgulește la tot pasul gustul pentru nedit și scandalos al cititorului. Spiritul acid, neortodox, „politic incorect”, al lui Vidal nu este timorat de nici o personalitate, oricât de mare ar fi ea, din moment ce însăși mama lui este o țintă permanentă pentru săgețile sale otrăvite. Slăbiciunea sa pentru reprezentanții „sexului tare” este explicată de Vidal, în cazul lui cel puțin, ca o căutare a regăsirii unității originare. „Când am văzut pentru prima oară Prinț și cerșetor am vrut să fiu unul, nu doi, scrie el. Copiii singuri la părinți au deseori viziuni imaginare cu tovarăși de joacă, dar eu n-am fost niciodată singur - am fost solitar și nu-mi doream altă companie decât cea a cărților, a filmelor și a porpriei mele imaginații”. Condiția gemenilor i se pare lui Vidal cea mai mare reușită în realizarea unității cu o altă persoană. Întâlnirea lui cu Jimmie Trimble a fost o revelație. „Am devenit prieteni imediat, comentează Vidal. Eram mai în vârstă decât el cu o săptămână. Aveam aceeași înălțime și greutate. El avea acea vedere largă a atletului/vânătorului, eu - miopia scriitorului/cititorului. Eram blond, cu părul drept. El era blond cu părul cârlionțat. Transpirația lui mirosea a miere, ca

transpirația lui Alexandru cel Mare”. În sprijinul teoriilor sale, Vidal face apel la autoritatea maeștrilor. Montaigne, notează el, este sever în legătură cu relația care se stabilește între războinic și paj - acesta din urmă nefiind încântat cu ceea ce-i face primul. Deși această relație poate să producă soldați excelenți, nu era, și nu putea fi, în ochii lui Montaigne, iubire adevărată, fiindcă bărbatul și băiatul nu sunt egali iar relația dintre ei este bazată doar pe pasiunea celui mai în vârstă și mai experimentat pentru frumusețea tânărului. „Numai în calitate poate exista iubire, după cum a experimentat Montaigne cu mintea prietenului său La Boétie,

dacă nu și cu trupul lui”.

Multe dintre notațiile privind viața politică a Americii poartă amprenta unei fine ironii. Un exemplu tipic este această mică bijuterie stilistică pe seama Washington-ului anilor lui Roosevelt: „Este curios să vezi cum toți știu totul despre ce se petrece la Washington, în vreme ce restul țării ignoră totul despre conducătorii ei. Până la apariția televiziunii, capitala noastră semăna destul de bine cu Kremlinul în zilele de glorie ale Stalingradului. Noi toți știam, nu și republica, faptul că prințesa regală Martha a Danemarcei, ultima iubită a președintelui s-a mutat în Casa Albă iar Missy Le Hand, *maitress en titre* și secretară și-a părăsit slujba și a murit de inimă albastră. Când Roosevelt a oferit prințesei regale, în fața camerei de filmat, un vas de război, *nomenklatura* noastră a șoptit: «Numai el putea să facă asta! Cei mai mulți bărbați dau iubitelor lor diamante. Nu și țarul nostru. El îi oferă un distrugător»”.

Confrații lui Vidal în ale scrisului se bucură, în general, de o presă prea puțin măgulitoare din partea lui. John Osborne, de pildă este „o figură elegantă cu mustață, îmbrăcat într-un tweed colorat după da Ascott - sau poate purta mândru cravata unei neînfundate încă sau al unui regiment care nu a fost încă înființat”. Rețeta lui Osborne? Ușor de intuit: „începe cu o emoție, de obicei foarte vie privind antipatia față de o soție cam antipatică: apoi se sprijină pe emoție, face fraze, scene, o piesă. Acesta este modul în care este scrisă cea mai mare parte a literaturii naturaliste”.

Există medii literare unde valoarea se judecă după alte criterii estetice decât cele propuse de text. Este ceea ce ne dovedește următorul paragraf: „Acasă la Peggy Guggenheim, Charles Henry Ford, poetul, romancierul, editorul cu ochi albaștri și prieten cu Tchelitchev, s-a apropiat de mine și mi-a spus: «Nu poți fi un bun scriitor, prea ai picioare frumoase!» Ani mai târziu mi-a plăcut de Charles Henry, dar pentru un soldat de 20 de ani, care încă se mai gândea la politică, era prea mult”. Oare așa să fie?

Intrarea lui Gore Vidal în atenția publicului se face prin ușa din față. Iată un punct de vedere care merită atenție: „Aveam în cap o mulțime de romane. *Williwaw* se vânduse destul de bine; *In a Yellow Wood* nu; dar eram în atenția lumii împreună cu ceilalți tineri ai celei de-a doua generații postbelice. Ziaristii erau curioși să afle dacă și noi vom fi „pierduți”. Revista *Life* ne publicase pe câțiva. Pe o pagină întreagă Truman Capote, părfând modelat din ceară, ca și când ar fi fost sub un clopot de sticlă victorian; așa și-a început el cariera de celebritate. De asemenea, el își vârâse în cap că îi eram adversar. Avea 21 de ani, eu 20. Dar cum declarase presei, «Gore Vidal ăsta arată de cel puțin 25 de ani!» De-a lungul anilor, această replică a fost răsturnată și atribuită mie, genul de inversare ciudată care a fost o constantă stranie în viața mea, fiindcă, bănuiesc, devii ceea ce vor alții să fii, în ciuda oricărei evidențe a contrariului”. Cât de jos pot coborî unele dintre notațiile din *Palimpsest* ne arată următorul paragraf: „Am calculat, la 25 de ani, că am făcut sex de peste o mie de ori, nu un record mondial (contemporanii mei apropiați Jack Kennedy, Marlon Brando și Tennessee Williams se țineau aproape), dar nu era rău, considerând ca nu am contractat niciodată o boală venerică asemenea lui Jack și Marlon și nu am suferit de gelozie ca Tennessee”.

Din amintirile lui Vidal nu putea să lipsească Rudol Nureev, balerinul care, se spune, a avut aventuri amoroase cu unii dintre cei mai populari artiști ai secolului: Leonard Bernstein și Peter O'Toole. Iată cum și-l reamintește Vidal: „Acum câțiva ani l-am cunoscut pe Nureev, când s-a stabilit pe o insulă în largul localității Positano, și-l vizitam, venind de la Ravello; apoi, cu o politețe seniorială îmi întorcea vizita pe mare și-și lăsa trupul devastat de AIDS să zacă pe marginea piscinei”.

În 1948, Gore Vidal publică *The City and the Pillar*, roman care-i aduce, la numai 23 de ani celebritatea. Iată un comentariu propriu pe marginea acestui eveniment literar: „Ca best seller, romanul a fost mai bine plasat în anul acela decât *Other Voices, Other Rooms* de Truman Capote, și ușor în urma romanului *The Naked and the Dead* de

Tennessee Williams, Gore Vidal și John F. Kennedy

Norman Mailer. Numai Mailer și cu mine am supraviețuit acelei liste cu best-seller-uri în fruntea căreia se afla 1948 de George Orwell. În vremurile acelea, lucrările literare se bucurau deseori de popularitate, lucru care astăzi nu mai este posibil. Dar, pentru cineva tânăr astăzi, 1948, este la fel de îndepărtat cum era 1903 pentru noi - anul în care Henry James a publicat *The Ambassadors* și Jack London *The Call of the Wild*”.

Iată un portret „amical” făcut lui de Tennessee Williams, poreclit *The Bird* (pasărea), personaj care apare frecvent în amintirile lui Vidal: „Acum 37 de ani, în 1948, Tennessee Williams și-a sărbătorit cu mine la Roma cea de a 37-a aniversare, el însă susținea că este a 34-a. Ani mai târziu, când a fost pus în fața dovezii că se născuse în 1911 și nu în 1914, a replicat în modul cel mai senin posibil: «Nu vreau să-i consider ca parte din viața mea cei trei ani pe care i-am petrecut într-o întreprindere de încălțăminte». În realitate, a petrecut numai zece luni în întreprinderea de încălțăminte, și nu trei ani, iar motivul pentru care și-a schimbat data nașterii a fost ca să poată participa la un concurs literar deschis numai celor care aveau 25 de ani sau mai puțin. Nu contează, în 1948 îmi părea foarte bătrân”.

Robert Lowell face și el obiectul atenției lui Vidal. Mai întâi, sugerează că poetul ar fi fost aman-tul lui Santayana. Apoi menționează mania lui de a face veșnic liste cu cel mai bun, al doilea, al treilea prozator (de obicei poet). Dar aceste remarci nu sunt suficiente, și răsuțește încă o dată cuțitul în rană: „Nu-l cunoașteam suficient de bine pe Lowell în 1948 pentru a remarca faptul că, periodic, era nebun de legat și constituia un mare motiv de îngrijorare pentru cele trei talentate femei cu care s-a căsătorit”.

Vizita la Paris îi prilejuiește tânărului Vidal cunoașterea feței celei mai scandaloase a orașului în lumină: „În după-amiezele de vară rătăceam pe străzi, fără circulație în acele zile. Mergeam la bordelul cu bărbați pe care-l deschisese Proust pentru plăcerile lui voyeuriste. Acum se numește Hotel Saumon și este mobilat oribil cu mobila mamei lui Proust, despre care Oscar Wilde spusese cu prilejul singurei sale vizite în casa familiei Proust «Ce urâtă mobilă aveți». Dar paturile erau comode, după cum descoperisem în 1948, în acel groaznic an în care o femeie senator franțuzoică și o femeie senator italiancă au închis bordelele din țările lor, grăbind răspândirea bolilor venerice. Deși Hotel Saumon a fost obligat să se închidă în 1949, clienții obișnuiți puteau să folosească în continuare camerele, vegheați de un algerian chel pe nume Said”. Și un portret lui André Gide pe care Vidal îl vizitează acasă la el. Prezentul și trecutul față în față. Autorul unui roman despre homosexuali care se bucura de succes, și care deschisese, prin *Corrydon*, aventura literară homoerotică europeană. Portretul este departe de a fi foarte măgulitor, „Gide avea 79 de

ani, avea picioare scurte, pieptul scobit, un cap mare, chel ca un ou, pe care stătea cocoțat un basc gen vie de bohème. Purta, de asemenea, o haină de catifea verde închis. Vocea-i era profundă și cam răgușită, ca actorului de la Comédie Française pe care l-am văzut în piesa lui Montherland *Le Maitre de Santiago*”.

Lumea homosexual-pariziană ar fi incompletă fără Cocteau și Jean Marais: „L-am povestit despre Gide - scrie Vidal; și despre Cocteau, pe care-l admira, pentru flamboaianța lui mai degrabă decât pentru operă. I-am descris prânzul de la Grand Vefour pe care Tennessee și cu mine l-am luat cu Cocteau și iubitul lui, actorul Jean Marais. Fusesem traducătorul. A fost ca un examen la Exeter. Nici Pasărea nici Cocteau nu aveau o idee prea clară despre cine era celălalt. Dar Cocteau știa că *Un tramvai numit dorință* era piesa cu cel mai mare succes de după război și voia s-o monteze de dragul lui Marais, care amenința că-l părăsește. După cum s-a adevărit, l-a părăsit iar *Tramvaiul* lui Cocteau cu Arlety în rolul lui Blanche a fost un monument de confuzie...”

Dacă Vidal nu spune el însuși o răutate despre cineva este fiindcă lasă pe altcineva s-o facă. Cum este cazul cu Santayana și Henry James. „L-am întrebat despre Henry James. El (Santayana) mi-a făcut o demonstrație a stilului perifrastic al lui Henry; apoi a oftat «Oh, frații James!» Părea că invocă numele briganzilor. Poate că așa și era. Santayana avea aproximativ douăzeci de ani când a dat în primire Jesse James. «Unul era un romancier care se credea filozof» zise bătrânul pentru a suta oară - «iar celălalt era un filozof care se credea romancier»”.

Când lumea literară este prea strâmtă pentru sarcasmele sale, Vidal nu ezită să lanseze raiduri rapide, vitriolante, în terenul politicii. Mailer, scrie el „studiasse la Harvard inginerie, și am o teorie potrivit căreia gândirea unui inginer, deși bună pentru multe lucruri, nu este potrivită nici pentru literatură nici pentru politică. La un inginer totul trebuie să fie logic; în vreme ce scriitorul sau politicianul știe instinctiv că nimic nu este cu adevărat logic, cu excepția a ceea ce ne imaginăm noi că este știința. Literatura, asemenea politicii lui Franklin Roosevelt, cere o minte divergentă. Ingeria (Mailer și Soljenișin) cere o minte convergentă. Comparați arabescurile inspirate, lipsite de structură, ale lui Roosevelt care se îndreaptă rapid, în mod artistic încoace și încolo, cu inginerul tipic Jimmy Carter care încearcă cu încăpățănare să ajungă la un rezultat, dar eșuează”.

Memorialistica lui Vidal derutează de multe ori, irită cel mai adesea, dar nu plictisește aproape niciodată, ceea ce reprezintă un motiv suficient de serios pentru a fi citită.

- 1) Edgar Papu nu s-a ocupat numai de protocronism.
- 2) Un mare comentator de poezie revine în actualitate: Petru Poantă.
- 3) Acum, la un an de la trecerea în eternitate a lui Mircea Ciobanu, oferim o imagine de la decernarea premiilor pe 1986.
- 4) Redactori și colaboratori grupați în jurul României Literare: Geta Gheorghiu, Ion Bogdan Lefter, Eugenia Vodă, Valeriu Cristea, Mircea Iorgulescu, Mihai Pascu, Cristian Teodorescu, Mircea Herivan, Andriana Fianu, Mioara Ionescu, Maria Dumitrescu, Roger Câmpeanu, Marga Popescu, Gabriel Dimisianu, Silvia Zabarcencu, Ștefan Agopian și Bedros Horasangian.

